

“Padişahım Çok Yaşa!”
Sosyal ve Siyasî Yönleriyle II. Abdülhamid İçin
Yapılan Doğum Günü Kutlamaları
“Long Live the Sultan!”
Social and Political Aspects of Birthday Celebrations
for Abdulhamid II

Said OLGUN*

Öz

Osmanlı Devleti'nde padişahlar için doğum günü kutlamaları yapılması II. Mahmud döneminde başlamıştır. Böylece II. Mahmud'dan VI. Mehmed Vahdeddin'e kadar tahta geçen son yedi Osmanlı padişahı için doğum günü kutlamaları yapılması bir protokol kuralı haline gelmiştir. Söz konusu kutlamaların en belirgin ve dikkat çekici olanları, II. Abdülhamid döneminde gerçekleştirilmiş olanlardır. Bu durumun arkasındaki en önemli nedenlerden biri, Abdülhamid'in otuz üç yıl gibi uzun bir süre tahtta kalmış olmasıyken bir diğeri yapılan kutlamaların bu dönemde yalın, şekilsel uygulamalardan öte bir takım sosyal ve siyasî gayelere yönelik yapılmış olmasıdır. Bu çalışmada II. Abdülhamid için yapılan doğum günü kutlamalarının merkezde, taşrada ve yurtdışında nasıl düzenlendiği ve bunların sosyal ve siyasî yansımalarının neler olduğu üzerinde durulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: II. Abdülhamid, Kutlama, Doğum Günü, Velâdet-i Hümayûn

Abstract

The practice of holding birthday celebrations for sultans in the Ottoman Empire started during the reign of Mahmud II, and for the last seven Ottoman sultans, from Mahmud II to Mehmed VI, birthday celebrations were part of state protocol. The most visible and conspicuous of these celebrations were those held during the reign of Abdulhamid II. This can largely be attributed to the long reign of Abdulhamid II, who was sultan for 33 years, and that during his reign, these celebrations were meant to serve various social and political functions, extending beyond being simple rituals. This study examines the birthday celebrations held for Abdulhamid II in the capital, in the provinces and overseas, and aims to uncover their social and political implications.

Key Words: Abdulhamid II, Celebration, Birthday, Veladet-i Hümayun

Giriş

Osmanlı Devleti, 19. yüzyılın ilk yıllarından itibaren Batının etkisi altında modernleşmeye çalışırken Avrupa monarşilerinde uygulana gelen bir takım siyasî ritüelleri ve adetleri de bünyesine almaya başlamıştır. “Çağdaş Monarşi” oluşturma çabasının bir sonucu olarak bir yandan hükümdarın portreleri resmî dairelere asılmaya başlanırken¹ bir yandan da padişahların tahta çıkış yıl dö-

Makale Geliş Tarihi: 23.02.2018, Makale Kabul Tarihi: 07.10.2018

* Dr. Öğr. Üyesi, Siirt Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, saidolgun@hotmail.com

Gazi

Akademik
Bakış

111

Cilt 11
Sayı 23
Kış 2018

nümleri ve doğum günleri kutlanmaya başlanmıştır. II. Mahmud, saltanatının son yıllarında almış olduğu kararlarla doğum gününün ve tahta çıkış yıl dönümünün kutlanması uygulamasını başlatmıştır. Bu yönüyle II. Mahmud her iki kutlamanın da Osmanlı Devleti'ndeki ilk uygulayıcısı olmuştur².

Osmanlı Devleti'nde padişahların doğum günleri için kullanılan kavram "Velâdet-i Hümayûn" dur. İlk zamanlarda padişahın kız ve erkek çocuklarının doğumunu ifade eden kavram³, II. Mahmud'dan sonra padişahların yaş günü kutlamaları için de kullanılır hale gelmiştir⁴.

Yapılan bu kutlamalar, padişahın hem tebaası hem de yabancı devletler tarafından daha görünür ve tanınır hale gelmesini sağlamıştır. Tahta çıkan Osmanlı hükümdarı için saltanatının ilk günlerinde yapılan cülus ve kılıç kuşanma merasimleri dışında saltanatının sonuna değin onun siyasî egemenliğini ve meşruiyetini perçinleyecek somut başka bir tören yapılmamıştır. Padişah/Halife her ne kadar Cuma selamlığı ve bayram kutlamalarıyla İstanbul'da yaşayan Müslümanlarca görülebilir, ulaşılabılır ve ihsanına mazhar olunabilir bir durumda ise de İstanbul'daki Gayrimüslimler ve taşrada yaşayan tüm tebaa için durum aynı değildir. Yapılan tahta çıkış yıldönümü ve doğum günü kutlamalarının imparatorluğun dört bir tarafında gerçekleştirilmesi; yapılan etkinliklere ayrı ayrı ve birlikte Müslim ve Gayrimüslim tüm unsurların iştirak etmesi padişahın şahsî otoritesinin tanınmasını sağlamıştır. Bu kutlamaların Sırp İsyanıyla başlayıp Yunanistan'ın bağımsız bir devlet olarak tanınmasıyla devam eden milliyetçi ayaklanmalara karşı bir Osmanlılık anlayışının oluşturulması için de önemsendiği söylenebilir.

II. Mahmud ile başlayan padişahların doğum günlerinin kutlanması zamanla bir teşrifat kuralı haline gelmiştir. İlk zamanlar kutlamaların ne şekilde yapılması gerektiği konusunda birtakım belirsizlikler söz konusu olmuşsa da Avrupa ülkelerini yakından tanıyan ve takip eden devlet adamlarının tecrübeleri doğrultusunda belirsizlikler zaman içerisinde giderilmiştir. İlk zamanlar padişahın doğum gününde mevlid okunarak kutlamalar yapılırken⁵; 1838 yılında padişah için yapılan doğum günü kutlamalarında İstanbul'da nerelerin nasıl süslenmesi gerektiği hususunda çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. "Avrupa devletlerinde cari olan usulün" öğrenilmesi için Paris Sefiri Ahmed Fethi Paşa,

- 1 Selim Deringil, *Simgeden Millete II. Abdülhamid'den Mustafa Kemal'e Devlet ve Millet*, İletişim Yay., 3. Baskı, İstanbul 2013, s. 54-55.
- 2 Eli Podeh, *The Politics of National Celebrations in the Arab Middle East*, Cambridge University Press, Cambridge 2011, s. 44.
- 3 Merve Çakır, "Osmanlı Hanedanında Doğum: Velâdet-i Hümayun", *Padişahın Evi: Topkapı Sarayı Harem-i Hümayun*, Korpus Yay., Haziran 2012, s. 64-67.
- 4 Şemseddin Sami, vilâdet-i hümayûn kavramını "zât-ı hazret-i padişahinin dünyaya geldiği rûz-ı firûza müsadif yevm-i mahsus-ı resmî" şeklinde açıklamıştır. Şemseddin Sami, "vilâdet", *Kâmûs-i Türkî*, Çağrı Yay., 7. Baskı, İstanbul 1996, s. 1498.
- 5 Hasan T. Karateke, *Padişahım Çok Yaşa! Osmanlı Devletinin Son Yüzyılında Merasimler*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2017, s. 56.

Görüş

Hariciye Nazırı Mustafa Reşid Paşa, Serasker Halil Rifat Paşa ve Kaptanıderya Ahmed Fevzi Paşa'nın Rusya, İngiltere, Fransa ve Avusturya'da hükümdarlar için düzenlenen doğum günü kutlamaları hakkındaki gözlem ve görüşlerine başvurulmuştur. Buna bağlı olarak padişahın doğum gününde İstanbul'da bütün sahil saraylar ile hanedana ait bütün binaların, Üsküdar, Eyüp ve Galata'da bulunan konakların, çarşı ve pazarların kandillerle süslenmesi ve bu şekilde şenliklerin yapılması yönünde bir kanaat oluşmuştur⁶.

II. Mahmud, doğum günü münasebetiyle yapılan kutlamaların ve diğer etkinliklerin yurtiçinde aksamadan yapılmasına büyük bir özen göstermiş ve bu özenini, ilerleyen yıllarda yurtdışı temsilciliklerde yapılan kutlamalar için de sürdürmüştür. Yurtdışında Padişahın doğum gününün ilk kutlandığı yerlerden biri, başında Mustafa Reşid Paşa'nın bulunduğu Londra Sefareti olmuştur. 1836 yılında Mustafa Reşid Paşa'nın teklifi üzerine İstanbul'da olduğu gibi “sefarethane-i Devlet-i Aliyye'nin” de süslenmesine ve aydınlatılmasına karar verilmiştir. İlk kez kendi döneminde böyle bir uygulama yapılacak olmasından duyduğu memnuniyeti ifade eden Koca Mustafa Reşid Paşa, sefarethanenin süslenmesi ve aydınlatılmasının yanı sıra İngiliz Bakanlarının ve diğer devletlerin Londra'da bulunan büyükelçilerinin de katılacağı büyük bir ziyafet vermeyi de düşünmüştür. Ancak padişahın doğum gününün Ramazan ayının on beşinci gecesi olması nedeniyle Ramazan-ı Şerife uygun olmayacağı gerekçesiyle vermeyi düşündüğü ziyafeti bayramdan sonraya ertelemiştir⁷. 24 Aralık 1836 tarihinde yapılan kutlamalar çerçevesinde süslenen sefarethanenin önünde bando çalınmış, Londra'da bulunan öğrencilerin katılımıyla Padişah için iyi temenniler içeren dualar yapılmıştır⁸. İlerleyen birkaç yıl içerisinde tüm sefaretlerde hayata geçirilen kutlamaların uygulanmasına azami derecede dikkat gösterilmiştir. Öyle ki 1839 yılında Prusya Sefaretinin kutlamaları iki gün geç yapmış olması merkez tarafından tepkiyle karşılanmıştır. Prusya Sefiri Kâmil Paşa ve diğer sefirler bir daha böyle bir gecikmenin olmaması hususunda uyarılmışlardır⁹.

Osmanlı Devleti'nin Paris Barış Konferansı ve Paris Antlaşmasıyla Avrupa devletler ailesine girmesi ve bu arada ilan edilen Islahat Fermanı ile Gayrimüslim tebaanın Müslümanlarla eşit haklara sahip olmaya başlaması, cülus yıldönümü ve doğum günü kutlamalarının hem şekil hem de içerik açısından birtakım değişikliklere uğramasına neden olmuştur. Yapılan düzenlemeler neticesinde Kurban ve Ramazan Bayramları için yapılan tebrik merasimleri Müslüman ahaliye mahsus kalırken cülus ve doğum günü tebriklerine yüksek rütbeli Gayrimüslim memurlar ve ruhani reisler de iştirak etmeye başlamışlardır¹⁰.

6 BOA., HAT., D: 684, G: 33242.

7 BOA., HAT., D: 677, G: 33016.

8 BOA., HAT., D: 1180, G: 46624.

9 BOA., HAT., D: 697, G: 33637.

10 Ahmed Cevdet Paşa, *Sultan Abdülhamid'e Arzlar (Ma rûzât)*, (Yay. haz. Yusuf Halaçoğlu), Babiali Kültür Yay., 1. Baskı, İstanbul 2010, s. 56-57. Ahmed Cevdet Paşa, *Tezâkir*, C. 13-20, (Yay. haz.

II. Mahmud döneminde başlayıp Abdülmecid döneminde devam eden doğum günü kutlamaları, Abdülaziz döneminde daha sistematik bir hale getirilmiştir. Abdülmecid'in vefatı üzerine 25 Haziran 1861 tarihinde tahta çıkan Abdülaziz, Berat Kandili adıyla anılan Şaban ayının on beşinci gecesine tekabül eden 8/9 Şubat 1830 tarihinde doğmuştur. Bundan dolayı da padişahın doğum günü Hicrî takvime göre Şaban ayının on dördünü on beşine bağlayan gece kutlanmıştır. Velâdet-i Hümâyûnun Berat Kandili'ne denk geliyor olması "din ve devletçe bir büyük gün" olarak nitelendirilmiştir. Padişahın tahta çıkışından kısa bir süre sonra belirlenen teşrifat kuralları çerçevesinde hem doğum günü gecesi hem de ertesi gece donanma ve Kala-i Sultaniye'den top atışları yapılmasına; şehriyân düzenlenmesine ve ertesi gün "rikâb-ı resm-i âli" olarak ifade edilen törenle Padişahın tebrikleri kabul etmesine karar verilmiştir. Yine bu dönemde yapılan düzenlemeyle padişahın Hicrî takvime göre 15 Şaban olan doğum günü ile 17 Zilhicce olan cülus yıldönümü arasında dört ay kadar bir süre olması nedeniyle cülus yıl dönümünün Şemsî takvime göre kutlanmasına karar verilmiştir. Mevsim şartları da göz önünde bulundurularak yapılan bu düzenlemeyle cülus yıldönümü kutlamalarının Miladi takvime göre her yıl 26 Haziran'da yapılması etkinliklere daha fazla katılımın olmasını sağlamıştır¹¹.

Padişahın doğum günü yaklaşırken devlet erkânının tebriklerini sunmak için huzura kabul edilip edilmeyeceği karara bağlanırdı. "rikâb-ı resm-i âli" olarak anılan bu uygulama ile devlet erkânı bizzat padişaha tebriklerini ve iyi temennilerini sunma imkânı buluyorlardı¹². Abdülaziz döneminde Dolmabahçe Sarayının büyük salonlarında yapılan bu tören esnasında padişah yüksek bir tahtta otururken önce vükelâ ve vüzerâ sırayla temennada bulunarak salonun sağ ve sol taraflarında saf tutarlardı. Daha sonra yabancı ülkelerin büyükelçileri bir heyet halinde padişahın huzuruna gelerek yarım daire şeklinde sıralanırlar ve en kıdemli olarak addedilen en eski elçi tarafından bir tebrik konuşması yapılırdı. Kıdemli elçinin konuşmasından sonra Padişah, elçilerin yanına giderek teker teker temsil ettikleri hükümdarın ve kendilerinin hal ve hatırlarını sorardı. Padişahın tekrar yerine oturmasıyla salondan ayrılan elçileri başlarında Şeyhülislamın bulunduğu ulema takip ederdi. Onların temennasından sonra sırasıyla ayrı gruplar halinde önce patrikler, ruhani reisler, sonrada mirliva ve daha üst rütbelere sahip Paşalar temennada bulunurlardı. Son olarak tören esnasında padişahın huzurunda hazır bulunan görevlilerin temennasıyla tebrik merasimi sona ererdi¹³.

Abdülaziz döneminde İstanbul'un dışındaki şehirlerde de Padişahlar için doğum günü kutlamaları tertip edilmiştir. 1864 yılında Abdülaziz'in doğum

Cavid Baysun), Türk Tarih Kurumu Yay., 3. Baskı, Ankara 1991, s. 246.

11 Cülus yıl dönümü kutlamalarının Miladi takvime göre düzenlenmesinde mevsim şartları göz önünde bulundurulmuştur. BOA., A.TSF., D: 35, G: 84.

12 BOA., İ.DH., D: 690 G: 48167.

13 BOA., A.TSF., D: 35, G: 84.

günü münasebetiyle İzmir’de çeşitli törenler ve şenlikler düzenlenmiştir. Berat Kandili’ne denk geliyor olmasına rağmen ev ve dükkânlar kandillerle süslenmiş sevinç ve neşe içerisinde kutlamalar yapılmıştır. Hem karada hem de denizde gerçekleştirilen kutlamalarda beş vakit yapılan top atışlarıyla halkın sevinç ve mutluluğu ilan edilirken yapılan dualarla padişaha uzun ömür temennisinde bulunmuş ve günün en anlamlı ifadesi olarak “Padişahım Çok Yaşa!” alkışı meydanlarda yankılanmıştır¹⁴. Padişaha ve halifeye iyi temennilerde bulunanlar yalnızca Müslümanlar olmamıştır. Rumlar tarafından despothanede düzenlenen bir törende yapılan duada padişah için uzun bir ömür, afiyet, ikbal, şan ve şevket temennisinde bulunulmuştur¹⁵.

Padişahlar, doğum günlerinde halkın ve devlet görevlilerinin uzun süredir devam eden bazı müşküllerini çözüp; bir takım ihsan ve lütuflarda bulunarak onlar nazarında sahip oldukları itibarı artırmaya çalışmışlardır. Bu dönemde padişahların doğum günlerinde gidermiş oldukları müşküllerden biri iktisadî nedenlerle uzun süredir ödenemeyen maaşların ödenmesini temin etmek olmuştur. Bu çerçevede Abdülaziz, 1864 yılındaki doğum günü münasebetiyle Trablusgarp’ta yirmi aydan uzun bir süredir ödenemeyen asker maaşlarının büyük bir kısmının ödenmesini sağlamıştır¹⁶. Herhalde şehriyân esnasında bu haberi alan askerler mırıldandıkları “Padişahım Çok Yaşa!” alkışını daha bir candan ve gür bir sedayla söylemişlerdir.

II. Abdülhamid İçin Yapılan Doğum Günü Kutlamaları

Hicrî takvime göre 1258 yılının Şaban ayının on altıncı gününe tekabül eden 21 Eylül 1842 tarihinde Çırağan Sarayında Sultan Abdülmecid’in ikinci oğlunun doğum müjdesi İstanbul semalarında yankılanan beş pare top atışıyla payitaht halkına duyurulmuştur. Tirimüjgan Kadınefendinin dünyaya getirdiği şehzadeye “her türlü övgüye değer olanın; Allah’ın kulu, kölesi” anlamına gelen Abdülhamid ismi verilirken donanma şenliği ilan edilmiş; şehrin camileri kandillerle süslenmiştir¹⁷. Velâdet-i Hümâyûn münasebetiyle şehzadenin doğum günü için eli kalem tutanlar tarih düşürme yarışına girmişlerdir. Şehzade Abdülhamid için saraya beş yüz on tane şiir sunulmuştur. Şiirleriyle şehzadenin doğum tarihini kayda düşenlere toplamda otuz beş bin kuruş atıya dağıtılmıştır¹⁸. Dünyaya gözlerini açan Şehzade Abdülhamid için yapılan şatafatlı kutlama törenleri, adına şiirler yazılması ve babası Abdülmecid’in sevincinin bir nişanesi

14 BOA., A.MKT.MHM., D: 292, G: 60. Dua ve sena anlamına gelen alkış ve uygulanış şekli hakkında bkz. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devletinin Saray Teşkilâtı*, Türk Tarih Kurumu Yay., 3. Baskı, Ankara 1988, s. 212-216. Ahmet Yüksel, “Padişahım Çok Yaşa! Hayır, Yaşasın Hürriyet! II. Abdülhamid Devrinde Birbirine Muhalif İki Ses”, *Turkish Studies – International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 9/7 Summer 2014, ss. 577-590.

15 BOA., A.MKT.MHM., D: 292, G: 56.

16 BOA., A.MKT.MHM., D: 294, G: 72.

17 François Georjeon, *Sultan Abdülhamid*, (çev. Ali Berktaş), İletişim Yay., 3. Baskı, İstanbul 2015, s. 23.

18 BOA., İ.DH., D: 67, G: 3343.

olarak hediyeler dağıtması, 1876 yılında tahta geçişinden sonra yapılan doğum günü kutlamalarıyla tamamen gölgede kalmıştır.

Abdülhamid, hakkındaki “Korkunç Türk” ve “Kızıl Sultan” gibi haksız ve yersiz yakıştırmaların aksine oldukça modern bir hükümdar olarak yaşamaya çalışmış ve aynı şekilde ülkesinin de hemen her alanda modernleşmesi için birçok girişimde bulunmuştur. Abdülhamid bir yandan -belki de vehminin bir sonucu olarak- güvenliği endişesiyle “Yıldız Sarayı’nın yüksek duvarlarının” arkasına çekilerek bir “efsane” haline gelirken bir yandan da toplum üzerindeki etkisini artırmaya çalışmıştır. II. Mahmud, Abdülmecid ve Abdülaziz halkın arasına karışarak “modern halk hükümdarı” gibi davranırlarken Abdülhamid görünmeksizin iktidarını yaymaya çalışmıştır¹⁹. “Görünmeden görünmek” şeklinde ifade edilen bu durum, Abdülhamid’i selefleri döneminde kullanılmaya ve uygulanmaya başlanan simge, sembol ve merasimleri daha yoğun ve etkin bir şekilde sürdürmeye veya yenilerini hayata geçirmeye sevk etmiştir²⁰. Buna bağlı olarak, selefleriyle mukayese edildiğinde, doğum günü kutlamalarına en fazla ehemmiyet veren padişah o olmuştur.

Tebrik Töreni

Abdülhamid’in doğum günü Hicrî takvime göre her yıl 16 Şaban’da kutlanmıştır. Padişahın doğum gününden birkaç gün önce Sadaret tarafından Saraya gönderilen bir yazıyla resmî tebrik merasiminin, kutlama şenliklerinin, top atışlarının hangi gün ve nasıl yapılacağı hakkında görüş talebinde bulunuluyordu. Genel itibariyle Saray tarafından verilen cevapta kutlamaların bir önceki yıl nasıl yapıldıysa aynı şekilde yapılması ve bu durumun gazeteler vasıtasıyla halka duyurulması istenmiştir²¹. Eğer padişahın doğum günü Cuma gününe rastlarsa tebrik töreninin Cuma selamlığından önce mi sonra mı yapılacağı kararlaştırılırdı. Örneğin 1896 yılında doğum günü Cumaya rast geldiği için tebrik töreni Cuma selamlığından önce yapılmıştır²².

Abdülhamid’in kızı Ayşe Osmanoğlu, Yıldız’da tebrik merasiminin ve kutlamaların nasıl yapıldığı, hanedan ve saray mensuplarının o gün ve akşam neler yaptıklarını şu şekilde ifade etmiştir:

Cülus ve velâdet günleri babam pek erken Büyük Mabeyn-i Hümayun’a çıkar, akşama kadar gelen vükelâ, vüzera, müşirler ve ecnebi sefirlerin tebriklerini kabul ederdi. Ancak

19 Selim Deringil, İktidarın Sembolleri ve İdeoloji II. Abdülhamid Dönemi (1876-1909), (çev. Gül Çağalı Güven), Doğan Kitap Yay., I. Baskı, İstanbul 2014, s. 31.

20 Deringil, *Simgeden...*, s. 53-91.

21 BOA., BEO., D: 1419, G: 106366. BOA., BEO., D: 1751, G: 131301. BOA., DH.MKT., D: 1932, G: 103. BOA., DH.MKT., D: 1017, G: 15. BOA., DH.MKT., D: 1200, G: 116. BOA., DH.MKT., D: 1995, G: 48. BOA., DH.MKT., D: 343, G: 8. BOA., İ.DH., D: 919, G: 72899. BOA., İ.DH., D: 1370, G: 49. BOA., İ.DH., D: 1469, G: 89. BOA., İ.DH., D: 1319, G: 31. BOA., İ.DH., D: 1379, G: 38. BOA., MV., D: 231, G: 293. BOA., MV., D: 258, G: 3. BOA., Y.PRK.BŞK., D: 29, G: 67. BOA., Y.PRK.BŞK., D: 63, G: 64.

22 BOA., İ.DH., D: 1331, G: 19. BOA., İ.DH., D: 1360, G: 37.

akşama doğru Harem'e gelip kendi ailesinin ve diğer sultanların tebriklerini kabul etmeye vakit bulabilirdi. Hepimiz uzun etekli güzel tuvaletlerimizi giyer, bütün nişanlarımızı takar, Büyük Salon'a gidip Padişaha arz-ı tebrikte bulunurduk. Sarayın bahçesinde, dairelerimizin önünü fener ve bayraklarla donatır, kapıların üzerine “Padişahım çok yaşa” levhalarını asardık. Aramızda, o gece için zarif eğlenceler tertip eder, birbirimizi davet eder, ziyafetler verirdik. Sarayın bütün kalfaları en güzel elbiselerini giyerler, müzik ve neşe içinde geç vakitlere kadar eğlenirdik.”²³

Otuz üç yıl boyunca tahtta oturan Abdülhamid'in, yukarıda ifade edildiği üzere, doğum günü kutlamalarının bir önceki yıl nasıl gerçekleştirildiyse o şekilde yapılmasını istenmesi zaman içerisinde kutlamaların olağan hale geldiğinin bir göstergesidir. Belirli mevkilerden öğle vakti top atışlarının yapılması; İstanbul'da evlerin ahşap olması nedeniyle yangına sebebiyet vermemek için fişek atılmasının yasaklanması; sarayların, konakların, devlet dairelerinin bayraklarla süslenerek kandiller ve fenerlerle aydınlatılması; çeşitli yerlere “Padişahım Çok Yaşa!” levhalarının asılması bu rutinin birer parçası haline gelmiştir²⁴.

Top Atışları

Padişahın doğum gününde başta payitaht İstanbul olmak üzere ülkenin dört bir tarafında top atışları yapılmıştır²⁵. Özellikle İstanbul'da hangi mevkilerden ne zaman ne kadar top atışı yapılacağı belirlenmiştir. Buna göre Tophâne-i Âmire, Bâb-ı Vâlâ-yı Seraskeriye, Beyoğlu ve Selimiye Kışla-yı Hümâyunu, Dolmabahçe Karakolhanesi, Nakkaş Karakolhanesi, Karakol Sefinesi ve Bahr-i Siyah (Karadeniz) Boğazından öğle ezanı vakti yirmi bir pare top atışı yapılmıştır²⁶. Zaman içerisinde yapılan top atışlarının yapıldığı yer ve yapılan atış sayısında birtakım değişiklikler meydana gelmiştir. Abdülhamid'in saltanatının ilk zamanlarında Nakkaş Karakolhanesi, Karakol Sefinesi ve Bahr-i Siyah Boğazı top atışı yapılan mevkiler arasında yer alırken; 1902 yılındaki kutlamalarda buralardan top atışı yapılmamıştır²⁷.

Padişahın doğum günü için yapılan merasimlerde kullanılan top ve baret ile²⁸ akşam düzenlenen şehrâyinde Yıldız Sarayının ve etrafındaki bahçelerin aydınlatılması için gerekli olan fener ve sanayi-i nariyenin tedariki, nakli ve

23 Ayşe Osmanoğlu, *Babam Sultan Abdülhamid*, Selçuk Yay., 3. Baskı, Ankara 1986, s. 83-84.

24 Fatmagül Demirel, “Osmanlı Padişahlarının Doğum Günü Kutlamalarına Bir Örnek”, *İlmî Araştırmalar: Dil, Edebiyat, Tarih İncelemeleri*, S. 11 (2001), s. 68.

25 Merasimlerde yapılan top atışları hakkında bkz. Şakir Batmaz, “Osmanlı Devleti'nde Bir Merasim Kaidesi Olarak Topla Selâmlama (1800-1919)”, *Bilimname*, S. XII (2007/1), s. 187-199.

26 Zaman zaman top atışı yapılan mevkilerde değişiklik yapılmıştır. Örneğin 1882 yılında yalnızca Karakol Sefinesinden top atışı yapılırken, 1893 yılında tekrar belirlenen bütün noktalardan top atışları yapılmıştır. BOA., Y.RK.ASK., D: 897 G: 17.

27 BOA., Y.MTV., D: 263, G: 43.

28 BOA., Y.PRK.ASK., D: 223, G: 77.

Gazi

Akademik
Bakış

117

Cilt 11
Sayı 23
Kış 2018

kurulumu Tophâne-i Âmire tarafından gerçekleştirilmiştir²⁹. 1892 yılında Yıldız Sarayının ve bahçesinin süslenmesi ve aydınlatılması için Tophâne-i Âmire marangozhanesinden ve Tüfekhâne-i Âmireden on dört zabıt ile yüz on nefer görevlendirilirken; 1895 yılındaki kutlamalarda kullanılan fenerlerin Yıldız'a nakli için ihtiyaç duyulan üç yüz hamal, Hamallar Kethüdalığı tarafından görevlendirilmiştir³⁰.

Top atışları esnasında zaman zaman istenmeyen kazalar meydana gelmiştir. 1893 yılında padişahın doğum günü münasebetiyle Maraş Kalesinde top atışı yapılırken Mustafa isimli bir asker ellerinden ağır şekilde yaralanmıştır. El ve parmaklarını kaybeden askere belediye tarafından maaş bağlanmıştır³¹. Aynı şekilde Ordu'da padişahın doğum günü nedeniyle top atışları yapılırken barutun ateş almasıyla yaralanan ve bir müddet sonra vefat eden Topçu Kara Osman'ın geride bıraktığı muhtaç durumdaki karısı, kızı ve oğlu için aylık kırk kuruş maaş bağlanmıştır³².

Fişek Atışları ve İstanbul'da Fişek Atışlarının Yasaklanması

Basit birtakım tedbirsizliklerin neticesinde küçük bir kıvılcımla başlayan İstanbul'un meşhur yangınları, kısa süre içerisinde koca mahalleleri küle çevirmiştir. Evleri, konakları, sarayları ahşaptan imar edilen İstanbul'da sık aralıklarla meydana gelen bu yangınlar, günlerce sürmüş insanları evsiz ve barksız bırakmış, yaralanmalara ve ölümlere sebebiyet vermiştir. Yaşadığı hadiselerin etkisiyle birtakım vehimlere sahip olan Abdülhamid'in en büyük korkularından biri yangındır. Şehzadeliği sırasında kızı Ulviye Sultanın oynadığı bir kibritle saçlarını ve elbisesini tutuşturup alevler içerisinde kalarak ağır şekilde yaralanması ve bir müddet sonra vefat etmesi; kendisinin de bir yangın tehlikesi geçirmiş olması bu vehminin gelişmesinde etkili olmuştur³³. Padişahın doğum gününün kutlandığı akşam düzenlenen şehrâyinde fener ve kandillerle yapılan süslemelerle birlikte ışık ve ateş oyunlarının da yapılmış olduğunu görmekteyiz. Bu çerçevede kullanılan ve sanayi-i nariye olarak ifade edilen fişek, Tophâne-i Âmire tarafından Kırkağaç Fişekhanesinde üretilmiştir³⁴. Abdülhamid döneminde yapılan kutlamalarda İstanbul'daki evlerin genellikle ahşap olması nedeniyle bir yangına ve halkın mağduriyetine sebebiyet vermemek düşüncesiyle fişek atılması yasaklanmıştır. Bu gerekçeyle 1898 yılında yapılan kutlamalarda da fişek atılması yasaklanırken³⁵; Yıldız Sarayı civarında sarf edilecek fişeklerin 67.900 kuruş olan tutarının "talebe-i uluma" ihsanına karar verilmiştir³⁶.

29 BOA., Y.PRK.ASK., D: 103, G: 48.

30 BOA., Y.PRK.ASK., D: 103, G: 38.

31 BOA., DH.MKT., D: 2, G: 39.

32 BOA., DH.MKT., D: 1941, G: 103. BOA., DH.MKT., D: 1994, G: 44.

33 Abdurrahman Kılıç, "Padişah Gelmez Yangın Sönmez", *Yangın ve Güvenlik*, S. 161 (2013), s. 2-3.

34 BOA., Y.PRK.ASK., D: 103, G: 43.

35 BOA., İ.DH., D: 1352, G: 13.

36 BOA., İ.HUS., D: 71, G: 27. BOA., BEO., D: 1250, G: 93686. BOA., BEO., D: 1250, G: 93699.

Abdülhamid, ilerleyen tarihlerde bu konudaki hassasiyetini sürdürmüştür. Doğum günü kutlamalarında fişek atılmamasıyla yapılacak tasarruf neticesinde elde edilecek paranın bazı hayır işlerine kullanılmasını sağlamıştır. Bu yolla elde edilen para, Rumeli’de bulunan askerler için Hedaya-yı Şitaiyye Askeri Komisyonuna³⁷, vakıf geliri olmadığı için bakım ve onarımı yapılamayan mescitlerin, tekkelerin, medreselerin ve diğer hayır kurumlarına harcanması için Hazine-i Evkaf-ı Hümâyûna³⁸ ve Darülaceze³⁹ aktarılmıştır.

Her ne kadar kutlamalar esnasında İstanbul’da fişek atılması yasaklanmışsa da taşrada devam etmiştir. 1893 yılında Sivas’ın Yıldızeli kazasının Yenihan kasabasında padişahın doğum günü kutlanırken atılan fişeklerden birinin isabet ettiği bir ev yanmıştır. Belediye, ev sahibi Hasan Efendi’ye yanan evine karşılık olarak üç yüz elli kuruş ödemiştir⁴⁰.

İstanbul’da ve Taşrada Yapılan Kutlamalar

Padişahın doğum günü yaklaşırken merkezden vilayetlere gönderilen yazılarda doğum gününün hangi gün kutlanacağı ifade edildikten sonra özellikle iki husus üzerinde durulmuştur. Bunlardan birincisi gündüz yapılan kutlamalarda “vakit zuhur ettiğinde” yani öğle vaktine girildiğinde top atışları yapılması, ikincisi ise devlet dairelerinin kandillerle süslenerek şenlikler yapılması olmuştur. Halkın evlerini kandillerle süslemesi ise tercihlerine bırakılmıştır⁴¹.

Doğum günü kutlamaları çerçevesinde yapılan en önemli hazırlıkların başında şehirlerdeki devlet dairelerinin, sarayların, konakların ve evlerin süslenmesi olmuştur. Öyle ki şehriayinden sonraki gün yayınlanan gazetelerde sayfalarca semt semt hangi devlet binalarının, sahiplerinin isimleri belirtilerek hangi konakların, yalıların ve evlerin fenerlerle kandillerle süslendiği haberlerine yer verilmiştir⁴². İstanbul’da Yıldız Sarayının fenerler ve kandillerle süslenmesi ve aydınlatılması Tophâne-i Âmire tarafından yapılmıştır. Padişahın yakınlarına ait yalıların ve konakların süslenmesi ve aydınlatılması için kullanılan fener ve sanayi-i nariye bedeli karşılığında Tophâne-i Âmireden tedarik edilmiştir. Padişahın çok yakınındaki Zekiye ve Nazime Sultan başta olmak üzere Muhacirin Komisyonu Başkanı, Mahmud Tahir Paşa, Ferik Süleyman Paşa, Mahmud Sırrı Paşa yalı ve konaklarını süslemek için gerekli malzemeyi bedeli mukabilinde satın almışlardır⁴³. İstanbul’da başta Babıâli olmak üzere

37 BOA., İ.DH., D: 1415, G: 27. BOA., BEO., D: 2211, G: 165783. BOA., DH.MKT., D: 790, G: 16. BOA., BEO., D: 2212, G: 165836.

38 BOA., BEO., D: 2436, G: 182652. BOA., DH.MKT., D: 885, G: 5.

39 BOA., BEO., D: 2920, G: 218934.

40 BOA., DH.MKT., D: 1809, G: 85.

41 BOA., DH.MKT, D: 1616, G: 73. BOA., DH.MKT, D: 1822, G: 37. “Dahiliye”, Tercüman-ı Hakikat, Nu: 340, 16 Şaban 1296 (4 Ağustos 1879), s. 1. “Velâdet-i Hümâyûn”, Tercüman-ı Hakikat, Nu: 2377, 15 Şaban 1303 (20 Mayıs 1886), s. 1.

42 “Şehriayin-i Behçet-i Karinin Tafsilatı”, Sabah, Nu: 3271, 17 Şaban 1316 (31 Aralık 1898), s. 1-4.

43 BOA., Y.MTV., D: 60, G: 29.

re tüm resmi daireler aydınlatılmaktaydı. Öyle ki 1895 yılındaki doğum günü kutlamalarında havagaziyle yapılan aydınlatma nedeniyle Dersaadet Şirket-i Tenviriyeye'sine yüz elli kuruş ödeme yapılmıştır⁴⁴.

İstanbul'da özellikle Beyoğlu ve Boğaziçi taraflarında şenlikler düzenlenmiştir. Toplumun tüm kesimlerinin katıldığı bu şenliklerle halk, padişaha olan bağlılıklarını ve şükranlarını ifade etmiş oluyordu⁴⁵. Kutlamalara Padişahın sadık tebaasının yanı sıra yabancı ülkelerin konsolosları ve vatandaşları da katılmışlardır⁴⁶. Beyoğlu'nda yerli esnaflar, dükkânlarını Osmanlı bayraklarıyla donatırken; yabancı esnaflar ise Osmanlı bayraklarının yanına vatandaşı oldukları ülkelerin bayraklarını asarak işyerlerini süslemişlerdir⁴⁷. Yerli ve yabancıların sevinç ve mutluluklarını göstermek için adeta yarışarak süsledikleri Beyoğlu sokakları fener ve kandillerle ateşler içinde kalırken dillerde "Yaşasın Sultan Abdülhamid Han Gazi!" sözcükleri vardı⁴⁸.

Velâdet-i Hümâyûn günleri imparatorluk topraklarında yaşayan "milyonlarca milel ve akvam-ı necibe-i Osmaniyenin" padişaha ve onun şahsında devlete olan sadakatlerini "ihya" etmeleri için bir fırsat olarak değerlendirilmiştir. Kutlamalar, gündüz hükümet konağında askerî ve mülkî erkân, ulema, şehrin ileri gelenleri, din adamları ve yabancı devlet konsoloslarının resmî kıyafetleriyle katıldıkları tebrik merasimiyle başlardı. Bu sırada çoğu zaman öğrenciler, askerler ve kalabalık bir halk kitlesi de hazır bulunurdu. Piyade, süvari ve topçu birliklerinin katıldıkları bu törenlerde saygı duruşuyla beraber padişah için her zaman olduğu gibi uzun bir saltanat, ömür ile afiyet ve ikbal temennisinde bulunulan dualar yapılmıştır. Bando tarafından bir yandan "selam havası" çalınırken bir yandan da üç defa "Padişahım Çok Yaşa!" şeklinde alkış tutulurdu. Bir dua olarak nitelendirilen bu alkışın arkasından yirmi bir pare top atışı yapılır ve tebrikler kabul edilirdi. Burada padişaha uzun ömür, şan ve şevket temennisinde bulunulup oldukça "beliğ" konuşmalar yapıldıktan sonra merasim sona ererdi. Gece ise tüm devlet daireleri kandillerle süslenir ve fişekler atılarak şehriyin düzenlenir ve mülkî erkâna yemek verilir⁴⁹.

Örneğin 1898 yılının Ocak ayında⁵⁰ Cidde'de düzenlenen kutlamalar çerçevesinde akşam hükümet konağında seksen kişilik bir yemek verilmiş, bando tarafından Hamidiye Marşı çalınmış, havai fişekler atılmış ve gece yarısına değin şehriyin devam etmiştir⁵¹. Verilen bu şatafatlı balo ve ziyafetlerin yanı sıra

44 BOA., BEO., D: 751, G: 56299.

45 BOA., Y.A.HUS., D: 203, G: 24.

46 BOA., Y.A.HUS., D: 525, G: 17.

47 BOA., BEO., D: 1596, G: 119658.

48 "Velâdet-i Hümâyûn", Tercüman-ı Hakikat, Nu: 2378, 16 Şaban 1303 (21 Mayıs 1886), s. 1.

49 BOA., DH.MKT., D: 795, G: 34. BOA., DH.MKT, D: 1025, G: 36.

50 1898 yılında Hicrî takvimden dolayı iki doğum günü kutlaması yapılmıştır. Bunlardan ilki senenin başında 9 Ocak'ta (16 Şaban 1315), diğeri ise yıl sonunda 31 Aralık'ta (16 Şaban 1316) yapılmıştır.

51 BOA., Y.PRK.UM., D: 40, G: 104.

Görüş

bazı devlet memurları da ziyafetler vermişlerdir. Bunlardan biri İstanbul İkinci Daire-i Belediyesinde başçavuş olarak görev yapan Osman olmuştur. 1900 yılındaki Padişahın doğum günü kutlamaları nedeniyle Fatih semtinin kandil ve fenerlerle süslenmesi için görevlendirilen Başçavuş Osman, kendisinden daha büyük memurlar tarafından yapılması beklenirken, yanındaki çavuş ve arkadaşlarına “kendi kesesinden” ziyafet vermiştir. Başçavuş Osman’ın bu davranışı takdir edilerek Yıldız’a bildirilmiştir⁵².

Valilikler, merkeze göndermiş oldukları telgraflar vasıtasıyla kutlamalar çerçevesinde yapmış oldukları etkinlikler hakkında bilgi vermişlerdir. Zaman zaman yaşanan bazı aksiliklerden dolayı telgrafların merkeze geç ulaşması tepkiyle karşılanmıştır. 1904 yılında Suriye ve Medine-i Münevvere’den çekilen telgrafların İstanbul’a geç ulaşması üzerine Dâhiliye Nezareti, Posta Telgraf Nezareti’nden böyle önemli konuları içeren telgrafların gecikmeye uğramasının asla kabul edilemeyeceğini belirterek eğer problem hatlardan kaynaklanıyorsa hemen tamir edilmesini yok eğer memurların dikkatsizliğinden kaynaklanıyorsa haklarında gerekenin yapılmasını istemiştir⁵³.

İmparatorluğun büyük kentlerinden biri olan Selanik’te 1893 yılında yapılan kutlamalar diğer yerlerde yapılanlardan çok da farklı değildir. Ancak, somut bir örnek olması açısından Valilik tarafından merkeze gönderilen telgrafta özetle şu bilgilere yer verildiğini ifade etmemiz gerekir. Başta hükümet konağı olmak üzere, kale, askerî ve mülkî binalar, limanda demirlemiş bulunan askerî ve ticarî gemiler, halkın önde gelenlerinin evleri ve dükkânları bayraklarla donatılmıştır. Askerî ve mülkî erkân ile memurlar, ulema, din adamları, halkın ileri gelenleri ve konsolosluklar resmi kıyafetleri içerisinde göğüslerini süsleyen nişanlarıyla geldikleri hükümet konağında Valiye tebriklerini sunmuşlardır. Burada Hamidiye Sanayi Mektebi ile askerî bandonun çaldığı marşlar, yapılan dua ve üç defa tekrar edilen “Padişahım Çok Yaşa!” alkışından sonra yirmi bir pare top atışıyla gündüz yapılan merasim sonlandırılmıştır. Akşam ise aynı şekilde resmi binalar, evler, dükkânlar, konsolosluklar kandillerle süslenmiş ve Selanik’in ana caddesine yer yer taklar kurulmuştur. Hem askerî dairenin önünde hem de cadde üzerinde fişeklerle çeşitli ışık ve ateş gösterileri yapılmıştır⁵⁴.

Kutlamalar yalnızca meydanlarda ve hükümet dairelerinde yapılmamıştır. Hem Müslim hem de gayrimüslim mekteplerinde padişahın doğum günü münasebetiyle çeşitli etkinlikler düzenlenmiş ve bu etkinliklerde konuşmalar yapılmıştır. Meydanlarda ve okullarda yapılan konuşmaların ortak özelliği övgü dolu ifadelerle padişaha olan sadakatin ifade edilerek; ülkenin gelişmesi ve büyümesi için yapmış olduğu faaliyetler için duyulan şükran ve minnet duygularının belirtilmesi ve nihayet padişah için iyi temennilerde bulunulmuş olmasıdır.

52 BOA., Y.PRK.SGE., D: 9, G: 9.

53 BOA., DH.MKT., D: 909, G: 54.

54 BOA., Y.PRK.UM., D: 26, G: 62.

1894 yılında Kumkapı Rum Mekteplerinin Padişahın doğum günü için okulda yaptıkları tören ve burada okulun yönetim kurulu üyelerinden Mekteb-i Hukuk mezunu Samuel Efendi tarafından yapılan konuşma oldukça dikkat çekicidir. Öğrencilerin törene katılması ve padişaha karşı şükran vazifelerini yerine getirmelerini sağlamak için okul o gün tatil edilmiştir. Yapılan tören ile çocukların yaşlarına bağlı olarak duydukları şükran ve sadakat hissini artırılması ve bunun gönüllerine işlenmesi amaçlanmıştır. Osmanlılar için padişahlarının doğum günlerinin ehemmiyetli ve kıymetli olduğunu ifade ederek konuşmasına başlayan Samuel, "Osmanlı" olarak anılmanın padişahın sadık tebaasını müşerref ve mağrur ettiğini belirterek; elli üçüncü sene-i devriyesini kutladıkları o günün kendileri için feyiz, bereket ve selamet kaynağı olduğunu ifade etmiştir. Konuşmada Abdülhamid'in bütün zorluklara ve engellemelere rağmen Osmanlıları medeniyet âleminde mümtaz bir mevkie taşıdığı, halkın maddî ve manevî gelişimini temin ettiği, millî serveti artırdığı, ticarî faaliyetlerin artırılmasına yönelik tedbirler aldığı, ziraatın gelişmesini sağladığı ve bunun için okullar açtığı, demiryolları ve geçitler inşa ederek ülkeyi imar ettiği, bilimin, eğitimin ve sanayinin yaygınlaşması için çeşitli derecelerde okullar açtığı, adaleti tesis edip asayiş ve emniyeti temin etmeye çalıştığı, fakirlere ve düşkünlere yardım ettiği ifade edilmiştir. Bütün bunlardan dolayı padişaha karşı şükran vazifelerini yerine getirmek isteseler de bunun en küçük bir miktarını dahi yapmış olamayacaklarını ifade eden Samuel, Osmanlıların sevgili padişahlarının hayati, can ve şevketi uğrunda her an ve zaman canlarını fedaya hazır olduklarını dile getirmekten de geri durmamıştır⁵⁵.

Aynı şekilde 1895 yılında Üsküdar Yenimahallede bulunan Rum kilisesinde toplanan Rum cemaati, Baş Papas Nikomidos Efendi tarafından padişah için uzun bir ömür ve iclâl temennisinde bulunan duaya iştirak etmiştir. Bu duadan sonra ellerine kilisede bulunan haçları alan cemaat, Bağlarbaşı'nda bulunan Rum İnas Mektebinin önüne giderek burada da Türkçe olarak aynı duayı yapmışlardır⁵⁶.

Kutlamalar medreselerde de yapılmıştır. Bu çerçevede 1898 yılında Ayaşofya medresesinde önce mevlid-i şerif okunmuş, hafızlar tarafından Kur'an-ı Kerim hatmedilmiş ve sonunda padişah için hayır duada bulunulmuştur⁵⁷.

İmparatorluğun dört bir tarafında görev yapan askerî ve mülkî erkân Mabeyn-i Hümayûna çektikleri telgraflarla Padişaha sadakatlerini ifade edip iyi temennilerde bulunarak padişaha tebriklerini sunmuşlardır⁵⁸. Başta Mekte Emiri, Mısır Hıdivi, Bulgaristan Prensi, Sisam Beyi, valiler ve mutasarrıflar olmak üzere taşrada görev yapan bütün rical telgraf gönderiyordu. Devlet erkânının yanı sıra Süryani-i Kadim Patriği, Rum Milleti Patrik Vekili, Keldani

55 BOA., Y.PRK.MF., D: 3, G: 17.

56 BOA., Y.PRK.ASK., D: 103, G: 21.

57 *Sabah*, Nu: 3271, 17 Şaban 1316 (31 Aralık 1898), s. 1.

58 BOA., Y.PRK.ASK., D: 140, G: 47. BOA, Y.EE.KP., D: 17, G: 1657.

Patrik Vekili ile Protestan Milleti Vekili de göndermiş oldukları ayrı ayrı mesajlarla Padişahı tebrik etmişlerdir⁵⁹. Gayrimüslim din adamlarının kutlamaları Mabeyne gönderdikleri bir telgraf metninden ibaret kalmıyordu. Rum ve Ermeni Patrikhane kiliselerinde, Bulgar Eksarhhanesi kilisesinde ve Musevi sinagogunda padişah için uzun ömür ve iyi bir talih temenni eden dualar yapılmıştır⁶⁰.

Yurt Dışında Yapılan Kutlamalar

Osmanlı Devleti'nin yurt dışında bulunan sefaretlerinde resmîkabuller gerçekleştirilerek padişahın doğum günü kutlanmıştır. Yurtdışı temsilciliklerde yapılan bu kutlamalar esnasında şehbenderliğe ait büyük bir salon çiçek ve bayraklarla süslenirken gelenlere ikram edilmek üzere yiyecek ve içecekler hazırlanırdı. Yapılan hazırlıklardan sonra ilk olarak orada bulunan Müslümanların tebrikleri kabul edilir ve dua yapılırdı. Osmanlı vatandaşlarının ve Müslümanların ilgisi o kadar fazladır ki yaşanan yoğunluktan dolayı programın aksamaması için ertesi gün gelmelerinin istendiği zamanlar olmuştur. Müslümanlar tarafından yapılan tebrikten sonra orada bulunan yabancı devletlerin konsolosları şehbenderliğe gelerek onlar da tebriklerini ifade eder hatta bunu davetlilere hitap ederek gerçekleştirirlerdi. Yapılan bu kutlamalar yabancı basının dikkatinden kaçmamış hem yapılan etkinlikler hem de Abdülhamid haber ve makalelere konu olmuştur⁶¹.

Padişahın doğum gününde diğer ülke hükümdarları ve hanedan mensupları, bir yandan padişaha kutlama mesajları gönderirken bir yandan da ülkelerinde bulunan Osmanlı Büyükelçiliklerinde düzenlenen kutlamalara temsilcilerini göndererek tebriklerini ve iyi temennilerini ifade etmişlerdir⁶². Örneğin II. Meşrutiyetin ilanından sonra Eylül 1908 yılında yapılan kutlamalar esnasında İngiltere Kralı Edward, Teşrifat Nazırını Londra'da bulunan sefaret-haneye göndererek tebriklerinin Padişaha iletilmesini istemiştir⁶³. Aynı yıl Almanya Veliht Prensi Wilhelm, Yıldız'a gönderdiği tebrik telgrafında padişahı en samimi duygularıyla tebrik ettikten sonra yakında İstanbul'a gelerek bizzat padişaha saygılarını sunmayı arzu ettiğini ifade etmiştir⁶⁴. Alman İmparatoru, İngiltere Kraliçesi, İtalya Kralı, İran Şahı ve Sırbistan Kralı tarafından gönderilen tebrik telgraflarına teşekkür yazıları kaleme alınarak cevap verilmiştir⁶⁵.

59 BOA., Y.PRK.AZN., D: 22, G: 48.

60 “Tebrikât”, *Sabah*, Nu: 2921, 16 Şaban 1315 (9 Ocak 1898), s. 1. “Dahiliye”, *Sabah*, Nu: 1626, 15 Şaban 1311 (21 Şubat 1894), s. 1.

61 BOA., Y.A.HUS., D: 424, G: 22. Bükreş'te bulunan sefarethanede yapılan kutlama, Romanya kralının ve burada eğitim gören Osmanlı vatandaşı öğrencilerin tebrikleri hakkında bkz. BOA., Y.PRK.HR., D: 18, G: 79. Tercüman-ı Hakikat, Nu: 6352-1152, 17 Şaban 1316 (31 Aralık 1898), s. 1-2.

62 İngiltere kralı Edward tarafından gönderilen telgraf için bkz. BOA., Y.PRK.NHM., D: 9, G: 55.

63 BOA., Y.A.HUS., D: 525, G: 17.

64 BOA., Y.PRK.NHM., D: 10, G: 75.

65 BOA., Y.PRK.MC., D: 7, G: 52.

Gazi

Akademik
Bakış

123

Cilt 11
Sayı 23
Kış 2018

Abdülhamid döneminde hem yabancı ülkelerde hem de artık fiili olarak Osmanlı yönetiminden çıkmış bulunan yerlerde bulunan temsilciliklerde padişahın doğum günü münasebetiyle çeşitli kutlama etkinliklerinin düzenlenmesine özen gösterilmiş ve bu doğrultuda hiçbir masraftan kaçınılmamıştır. 1878 Berlin Antlaşmasıyla muhtar bir Prenslik haline gelen Bulgaristan'da cülus yıl dönümü ve doğum günü kutlamaları için Bulgaristan Komiserliğine her sene her iki kutlama için ayrı ayrı yirmi bin kuruş gönderilirken; 1903 yılının Kasım ayında alınan bir kararla doğum günü kutlamaları için her yıl gönderilen yirmi bin kuruşa ek olarak yüz lira daha gönderilmesine karar verilmiştir⁶⁶. 1882 yılında İngilizler tarafından işgal edilen Mısır'da da 30 Aralık 1898'de Hıdiv Abbas Hilmi Paşa ile Komiser Ahmet Muhtar Paşa, padişahın doğum günü vesilesiyle resmi bir kabul gerçekleştirmiş arkasından da büyük bir ziyafet vermişlerdir⁶⁷. Bunun bir başka örneği Kıbrıs'tır. Kıbrıs'ta her yıl Niyâbet-i Şeriye tarafından Padişahın cülus yıl dönümü ve doğum günü için resmî kabul ve şehrâyin düzenlenmiştir. Bütün bu faaliyetlerin masraflarının karşılanması için her yıl üç bin dört yüz kuruş Bank-ı Osmanî vasıtasıyla Kıbrıs'a gönderilmiştir⁶⁸. 1898 yılında Roma Sefareti tarafından yapılan kutlamaların padişahın ve hükümetinin şanına yakışır bir şekilde yapılabilmesi için Roma Sefareti adına yüz liralık bir kredinin açılması istenirken⁶⁹; 1899 yılında Paris Sefareti, padişahın doğum günü kutlamaları dolayısıyla yaklaşık bin franklık aydınlatma harcaması yapmaktan kaçınmamıştır⁷⁰.

1895 yılında Yunanistan'ın başkenti Atina'da bulunan Osmanlı sefareti tarafından gerçekleştirilen kutlamalar çerçevesinde tertip edilen balo; organizasyonu, katılımcıları, ikramları ve yapılan danslarla oldukça dikkat çekmiştir. Baloya Yunanistan Veliâht Prensî Konstantin ve eşi Sofya, Prens George, Prens Nikola ile o günlerde Atina'da bulunan Alman Şansölyesi Prens Hohenlohe ve eşi, Atina'daki yabancı devlet temsilcileri, mülkî ve askerî erkânının önde gelenleri ile aileleri katılmışlardır. Yaklaşık iki yüz davetlinin katıldığı baloda misafirlere yapılan yiyecek ve içecek ikramları çok beğenilmiş; başta Konstantin ve eşi olmak üzere diğer tüm davetliler, yapılan danslara katılmaktan kendilerini alamamışlardır. Veliâht Prens Konstantin'in sabah saat dörtte ayrıldığı balo, son olarak yapılan kotilyon dansıyla saat beşte davetlilerin sefarethaneden ayrılmasıyla sona ermiştir. Yapılan danslarda Atina Sefiri Şakir Paşa Prens Sofya ile dans etmiştir⁷¹.

1894 yılında Amerika'da Osmanlı vatandaşları tarafından padişahın doğum gününü kutlamak amacıyla ilk kez bir "nümayiş-i sadakat" gerçekleştiril-

66 BOA., İ.MTZ (04), D: 25, G: 15.

67 "Havadis-i Dahiliye", Tercüman-ı Hakikat, Nu: 6352-1152, 16 Şaban 1316 (30 Aralık 1898).

68 BOA., KB.MAA.FE., D: 6, G: 46. BOA., DH.MKT., D: 1290, G: 64.

69 BOA., İ.HUS., D: 71, G: 7.

70 BOA., BEO., D: 1253, G: 93906.

71 BOA., Y.PRK.A., D: 10, G: 2. Yapılan balonun masraflarının karşılanması için ihtiyaç duyulan yüz elli lira Hariciye Nezareti bütçesinden karşılanmıştır. BOA., BEO., D: 568, G: 41593.

rilmiştir⁷². II. Abdülhamid'in doğum günü münasebetiyle New York'ta Marunî Hristiyanlar ve Suriyeliler, Marunîlere ait bir kilisede bir araya gelmişlerdir. Burada dini bir ayin gerçekleştirildikten sonra dua edilerek; kilisenin hemen bitişiğindeki bir salona geçilmiştir. Burada padişaha olan sevgi, sadakat ve şükran ifadelerini içeren Fransızca ve Arapça kaleme alınan iki farklı tebrik metni okunmuştur. Söz konusu yazılarda o günün Osmanlılar için bir bayram olduğu İstanbul'da Halep'te Şam'da Trablus'ta İzmir'de ve Osmanlı Devleti'nin hüküm sürdüğü tüm şehir ve kasabalarda Osmanlı hanedanının sadık bir tebaası olmakla iftihar eden tüm Osmanlıların tam bir arzu ve neşe içerisinde padişaha tebriklerini sundukları ifade edilmiştir. Yazılarda padişahın memleketin imarı ve kalkınması için neler yaptığı üzerinde de durulmuş ve yaptıklarından dolayı teşekkürlerini sunmuşlardır. Tebrik metinlerinin okunmasının ardından katılımcılar tarafından toplanma amaçlarına uygun bir şekilde “Padişahım Çok Yaşa!” şeklinde alkış tutulmuştur⁷³. İstanbul'da Ermeni Patrikhanesinde Padişahın doğum günü için özel ayin düzenlenirken Amerika'da yapılan bu şenliklere Osmanlı vatandaşı Ermeniler katılmamışlardır⁷⁴.

1894 yılında Tahran Sefaretinde yapılan kutlamalar, organizasyon şekli ve bir ilk olması açısından önemli bir yere sahiptir. Padişahın doğum gününün kutlandığı 22 Şubat sabahı sefarethanede askerî bando tarafından verilen konser eşliğinde resmî kıyafetleri içerisindeki sefarethane heyeti, İran şahının oğullarının ve devlet ileri gelenlerinin tebriklerini kabul etmişlerdir. Devlet erkânının tebriklerinin kabulünden sonra Tahran'da oturan çeşitli dinlere mensup yirmi kadar padişahın sadık tebaası da tebriklerini sunmuşlardır. Gayet beliğ bir dua tilavetinden sonra bando tarafından Hamidiye Marşı çalınırken “Padişahım Çok Yaşa!” şeklinde alkış tutulmuştur. Aynı günün akşamı sefarethanede Şahın oğulları ve İran'ın ileri gelenlerinden oluşan yirmi altı kişilik bir davetli grubuna yemek verilmiştir. O günlerde Tahran'a yapılan gazhaneden istifade edilerek sefarethane binasının dört bir yanı iki bin yüz hava gazı lambasıyla donatılmış; sefarethanedeki bütün ağaçlar da rengârenk cam fenerleriyle süslenerek aydınlatılmıştır. Gece yarısından sonraki saatlere kadar ateş ve ışık gösterileri yapılmıştır. Havanın müsait olmasından istifade eden halk, sefarethanenin önünden geçen caddeyi doldurmuşlardır. Yalnızca halk değil yabancı ülkelerin konsolosları, onların aileleri, şehrin ileri gelenleri şehriyini izlemek için sefarethaneye gelmişlerdir. Burada bulunanlara izzet ve ikramlarda bulunulmuş, fakir ve miskinlerin karınları doyurulmuştur. Tahran ilk kez böyle bir şenliğe şahit olmuştur. Hatta şenlikten haberdar olan Şah, bundan sonra yapılacak şehriyinlerde kendi sarayının da hava gazı ile aydınlatılmasını emretmiştir⁷⁵.

72 BOA., Y.PRK.EŞA., D: 19, G: 28.

73 BOA., Y.A.HUS., D: 292, G: 121.

74 Demirel, *a.g.m.*, s. 72.

75 BOA., Y.PRK.EŞA., D: 19, G: 31. Marş-ı Sultânî, Abdülhamid Marşı gibi isimlerle de anılan

Yine Tahran'da 1908 yılında yapılan kutlamalar oldukça dikkat çekicidir. Burada dikkat çekici olan kutlamaların şekli ziyade katılımcılar ve katılma nedenleridir. Tahran sefaretinde yapılan törene Şah'ın başmabeyincisi, şahın oğulları, vekiller, vezirler ve âlimlerin yanı sıra Tahran'da görev yapan sefirler, İran ve Hindistan Ermenilerinin ruhani lideri Mirza Efendi ve diğer milletlerin önde gelenleri katılmışlardır. Gündüz yapılan bu tebrik merasimi akşam da devam etmiştir. Akşam yapılan törenler esnasında padişahın sadık tebası tarafından "Padişahım Çok Yaşa!" duası defalarca tekrar edilmiştir. Tahran'daki kutlamaların en dikkat çekici katılımcıları Ermeniler olmuştur. O güne değin yapılan kutlamalara pek fazla iştirak etmeyen Ermeniler, bu kez büyük bir heves içerisinde katılmışlardır. Bunun arkasındaki neden, Padişahın "ihسان buyurdıkları" iradeyle Kanun-i Esas'ın tekrar yürürlüğe sokularak ikinci kez Meşrutiyet rejimine geçilmesi ve af-ı umumi ilan edilmiş olmasıdır⁷⁶.

Devletlerarası münasebetlerde hükümdarların tahta çıkış yıldönümlerinin, yaş günlerinin ve isim günlerinin kutlanmasına oldukça itina gösterilmiştir. Söz konusu kutlamalar sadece devlet liderleri arasında gerçekleşmiyor konsolosların ve yerel hükümetlerin tebrik amacıyla birbirlerini ziyaret etmeleri de gerekiyordu. Bu ziyaretlerin aksatılması veya bir takım protokol kurallarının göz ardı edilmesi zaman zaman gerginliklerin ortaya çıkmasına sebebiyet vermiştir. Örneğin 1905 yılında Cidde'de görev yapan Rus konsolos vekili, II. Abdülhamid'in tahta çıkış yıl dönümü ve doğum günü münasebetiyle yapılan kutlamalara rahatsızlığı gerekçesiyle katılmayarak konsoloslukta görevli bir kâtipi göndermiştir. Aynı konsolos, Rus Çarının isim günü nedeniyle kendisini ziyarete gelen Cidde Kaymakamı ve beraberindeki heyeti, Cidde kalesine sancak çekilmiş olmasına rağmen askerî kışlaya sancak çekilmediği gerekçesiyle kabul etmemiştir. Hiç beklenmeyen bu hareket, çok büyük bir şaşkınlığa ve rahatsızlığa sebebiyet vermiştir⁷⁷. Buna benzer bir durum 1897 Osmanlı-Yunan Harbi sonrası Bulgaristan'ın başkenti Sofya'da yaşanmıştır. Osmanlı Devleti ile Yunanistan arasında barış antlaşması imzalanmış olmasına rağmen Yunanistan'ın Sofya'da bulunan konsolosu, 10 Ocak 1898 tarihinde Padişahın doğum günü için Bulgaristan Komiserliği tarafından yapılan kutlamaya katılmamıştır. Bulgaristan Komiseri Abdulhalik Nasuhi'nin dikkatinden kaçmayan ve konsolosun münasebetsizliği olarak nitelendirilen bu durum karşısında misillemede bulunulmasına karar verilerek; 5 Mayıs'ta Yunan Kralı için konsoloslukta düzenlenecek olan törene katılmama kararı almıştır⁷⁸.

Yesârîzâde Necib Ahmed Paşa'nın besteleyip C. Guatelli'nin düzenlediği Hamidiye Marşı, Abdülhamid döneminde resmî devlet marşı olarak kullanılmıştır. Nuri Özcan, "Sultan II. Abdülhamid ve Hamidiye Marşı", *Devr-i Hamid Sultan II Abdülhamid*, C. 4, (haz. M. Metin Hülagü vd.), Erciyes Üniversitesi Yay., Kayseri 2011, s. 221-227.

76 BOA., Y.A.HUS., D: 525, G: 84.

77 BOA., BEO., D: 2727, G: 204489.

78 BOA., A.MTZ(04), D: 55, G: 8.

Padişah için yapılan doğum günü kutlamaları ve bunlara geniş katılımın olması bir propaganda aracı olarak da kullanılmıştır. Bu dönemde Abdülhamid'e karşı artan muhalefet dolayısıyla Avrupa basınında halkın padişaha olan sadakati ve bağlılığı tartışılmaktadır. İmparatorluğun farklı yerlerinde yapılan törenler ve şenliklere halkın ilgi göstermesi, yabancıların Yıldız'a giderek padişaha tebriklerini sunmaları ve bunun büyük Fransız gazetesi *Liberté*'de yer alması iddiaların asılsız olduğunun bir göstergesi olarak nitelendirilmiştir⁷⁹. Yine Fransız gazetelerinde Abdülhamid'in doğum günü vesilesiyle Paris'te bulunan Osmanlı vatandaşlarının bir şehri düzenledikleri haberi yer almıştır. Haberden de öte II. Abdülhamid'in ülkesini nasıl yönettiği ve ülkenin kalkınması için ne gibi yatırımlar yaptığı övgü dolu ifadelerle makalelere konu olmuştur. 13 Şubat 1895 tarihli *Le Point*(?) gazetesinde yayınlanan bir makalede Abdülhamid'in hem doğuda hem de batıda tanınan bir hükümdar olduğu, faziletlerinin Avrupalı devlet adamları tarafından takdir edildiği ve bu kadar övgünün arkasındaki en büyük sebebin farklı din ve mezheplere mensup tebaasına eşit davranması olduğu ifade edilmiştir. Müslim ve gayrimüslim din adamlarına göstermiş olduğu saygının bir tezahürü olarak milyonlarca sadık tebaasının onun uzun süre saltanatta kalması temennisinde bulunduğu da makalede yer almıştır. Aynı makalede ekonomi, askeri, eğitim, bayındırlık, ulaşım ve sosyal hayat alanlarında neler yaptığı müşahhas örneklerle ifade edilmiştir⁸⁰. Hem iç politikada hem de dış politikada oldukça sıkıntılı bir süreçten geçen Abdülhamid çok sert ifadelerle eleştirilirken doğum günü münasebetiyle bir Fransız gazetesinde yayınlanan makalede şahsiyeti ile ülkesi ve milleti için yaptıklarıyla methedilmesi oldukça dikkat çekicidir.

Bu duruma açıklık getiren yine bir gazete ve gazetenin imtiyaz sahibinin padişah ve hükümetle olan ilişkileridir. 1892 yılında Paris'te yayınlanan *Orient* isimli gazetenin imtiyaz sahibi Nikoladis, padişahın doğum günü dolayısıyla bir ziyafet vermek ve konser düzenlemek istemiştir. Bunun için de kendisine verilen tahsisatın dört aylığının bir defada verilmesini istemiştir. Ancak resmi bir sıfatı bulunmadığı için böyle bir ziyafet tertip etmesi ve ziyafet esnasında konuşma yapmasının uygun olmayacağına karar verilerek bu teklifi kabul edilmemiştir. Her ne kadar teklifi kabul edilmemiş olsa da Padişah ve Osmanlı Devleti lehine yapmış olduğu haberlerden dolayı padişahın iradesiyle beş bin kuruş verilmiştir⁸¹. Bu durum basın-iktidar ilişkilerinin önemli örneklerinden biridir. Nikoladis, bir müddet sonra bu kez de yine padişahın doğum günü vesilesiyle Paris'te bulunan bütün okullarda görev yapan kadın ve erkek öğretmenler ile altı bine yakın öğrenciyi davet ederek bir kutlama yapmayı ve bunlara

79 BOA., Y.PRK.TKM., D: 24, G: 37. Yabancı basının takibi hakkında bkz. Sezai Balcı, "Sultan II. Abdülhamid Döneminde Yabancı Basın", *Devr-i Hamid Sultan II Abdülhamid*, C. 5, (haz. M. Metin Hülagü vd.), Erciyes Üniversitesi Yay., Kayseri 2011, s. 45-65.

80 BOA., Y.PRK.TKM., D: 34, G: 21.

81 BOA., İ.DH., D: 1265, G: 99406.

özel hazırlanmış kutular içerisinde şeker dağıtmayı düşündüğünü belirterek hem izin hem de tahsisat talebinde bulunmuştur. Bu kez Nikoladis'in talebi uygun bulunmuş ve yapacağı masrafların karşılanmasına karar verilmiştir⁸².

Fransız gazetelerinde Abdülhamid'in doğum gününün haberleştirilmesi, Abdülhamid'le ilgili övgü dolu makalelerin yayınlanması hatta gazetelerin imtiyaz sahipleri tarafından padişahın şerefine ziyafetler verilmesi, masrafları Osmanlı Devleti tarafından karşılanan bu ziyafetlerde din ve şeriata mugayir hal ve hareketlerin meydana gelmesi birtakım rahatsızlıklara sebebiyet verdiği gibi akıllarda bu gazetelerle Yıldız arasındaki ilişkiler hususunda bazı şüphelerin oluşmasına neden olmuştur. Bu çerçevede "Keşfü'n-Nikab" adıyla Paris'te Arapça olarak yayınlanan gazetede "Calib-i Nazar-ı Dikkat" başlığıyla kaleme alınan makalede Orient gazetesi imtiyaz sahibi Nikoladis Efendi'ye padişahın doğum günü dolayısıyla Paris'te vermiş olduğu ziyafetten dolayı on bin Frank ihsanda bulunduğu iddia edilmiştir. Makalede ziyafet esnasında bol miktarda alkollü içeceğin tüketilmesi, edebe aykırı dansların yapılması, davetliler arasında çok sayıda kötü şöhretli kimselerin bulunması ve devletin ekonomik bir dar boğazda bulunduğu bir dönemde bu kadar paranın harcanmış olması oldukça ağır ifadelerle eleştirilmiştir. Makalenin Levis Sabuncu tarafından yapılan çevirisinde eleştirilerin bir kısmı şu şekilde ifade edilmiştir⁸³:

"Memurin-i mülkiyye ve askeriyyenin maaşını deñil hükümet tarafından işletilen amelenin yevmiyelerini bile vermek mümkün olamayıp onların çoluk çocukları duçar-ı fakr ü zaruret oldukları bir zamanda Paris fahişelerinin mebalîğ-i mezkure ile iyş ü işret ve keyf ü raks eylemleri muceb-i teessüf-i azimdir."

Abdülhamid'in basınla olan ilişkisini ve bunun boyutlarını ortaya koyan bir başka gelişme, 16 Nisan 1889 tarihinde kutlanan doğum gününden sonraki yazışmalarda açık bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Padişahın doğum gününde yayınlanan nüshalarında tebriklerini arz ederek sadakatlerini ve kulluklarını ifade eden gazetelerin imtiyaz sahiplerinin ve yazarlarının bir listesi oluşturularak bunların madalya ve rütbelerle taltif edilmesine karar verilmiştir. Hatta hepsinin bir anda ödüllendirilmesinin "bedhahlar" tarafından bir koz olarak kullanılabileceği endişesiyle ilk aşamada hiçbir rütbesi ve nişanı olmayan sekiz-on kişinin ödüllendirilmesinin sonra da dört beş ay içerisinde diğerlerinin nişan ve rütbelerinin verilmesinin daha uygun olacağı Padişaha bildirilmiştir⁸⁴.

Padişahın doğum günü münasebetiyle Osmanlı hâkimiyeti dışındaki oldukça uzak mesafedeki başta Hindistan olmak üzere Müslümanların yaşadığı yerlerden Halifeye tebrik mesajları gönderilmiştir⁸⁵. Padişah, bu mesajlara il-

82 BOA., İ.DH., D: 1263, G: 99280.

83 BOA., Y.PRK.TKM., D: 34, G: 39.

84 BOA., Y.PRK.BŞK., D: 15, G: 62.

85 BOA., BEO, D: 3182, G: 238626.

gisiz kalmamış Hariciye Nezareti ve Bombay Şehbenderliği aracılığıyla duyduğu memnuniyetin iletilmesini istemiştir⁸⁶. Bu tarz kutlamalar Halife ile Müslümanlar arasındaki dolayısıyla Osmanlı Devleti ile sömürgelerde yaşayan İslam ahali arasındaki bağın güçlenmesine vesile olmuştur. Aynı şekilde yurt dışında Osmanlı Devleti'nin şehbenderliklerinde görevli memurlar ve orada bulunan Osmanlı vatandaşları padişahın doğum gününde bir araya gelerek kutlamalar gerçekleştirmiştir. Tebaasının doğum gününü kutlayarak kendisine sadakatle bağlılığını ifade etmesi padişahı oldukça mutlu ve memnun ediyordu⁸⁷. Uzak ülkelerden Padişaha kutlama mesajı gönderenler arasında Güney Afrikalı Müslümanlar da yer almaktadır. Londra Sefareti aracılığıyla İstanbul'a gönderilen mesaja “Emirü'l-müminin Hadimü'l-haremeynü'ş-şerifeyn Gazi Abdülhamid Han-ı Sâni Hazretleri” şeklinde hitap ettikleri padişaha aralarındaki binlerce yıllık mesafeye rağmen yardımları için şükranlarını ifade etmişlerdir. Kimberley Müslümanları, ömrünü büyük ülkeler uğruna sarf ettiğini söyledikleri Padişaha dinî ve kalbî olarak bağlılıklarını belirterek onun için uzun bir ömür ve ikbal temennisinde bulunmuşlardır⁸⁸.

Padişaha Sunulan Hediyeler ve Açılış Törenleri

Doğum günü münasebetiyle padişaha hitaben övgü dolu şiirler, kasideler yazılmış ve besteler kaleme alınmıştır. Ülkenin çok farklı yerlerinde kaleme alınan söz konusu eserler, yerel hükümetler aracılığıyla merkeze gönderildiği gibi gazetelerde de yayımlanmıştır⁸⁹. Çoğu zaman bu eserlerin yazarlarına padişah tarafından ihsanlarda bulunulmuştur.

1904 yılında Musul'un İmadiye kazası Maî (?) karyesinde ikamet eden Nakşibendi Şeyhi Çelebizade Mehmed Tahir Efendi'nin kaleme aldığı Arapça kasidesi o kadar beğenilmiştir ki Diyarbakır valiliği uygun bir maaşla ödüllendirilmesini talep etmiştir⁹⁰. Kasidelerin ve manzum duaların yanı sıra padişah için besteler de yapılmıştır. Manastır'ın Tırnova köyünde yaşayan Yorgi tarafından yapılan ve içeriğinde padişaha dua edilen beste, sahibine sanayi madalyası verilmesini sağlamıştır⁹¹.

86 BOA., İ.DH., D: 160, G: 12.

87 BOA., BEO., D: 3174, G: 238050.

88 BOA., Y.A.HUS., D: 235, G: 73.

89 Kaside ve şiir örnekleri için bkz. Tercüman-ı Hakikat, Nu: 4400, 16 Şaban 1310 (5 Mart 1893). “Kaside-i Tebrikiyye”, Tercüman-ı Hakikat, Nu: 4695, 16 Şaban 1311 (22 Şubat 1894), s. 2-5. “Kaside-i Tebrik”, Tercüman-ı Hakikat, Nu: 5299-96, 16 Şaban 1313 (31 Ocak 1896), s. 1-3. Tercüman-ı Hakikat, Nu: 5999-799, 16 Şaban 1315 (9 Ocak 1898). Tercüman-ı Hakikat, Nu: 7050-1850, 16 Şaban 1318 (9 Aralık 1900), s. 1-2. Tercüman-ı Hakikat, Nu: 8097-2897, 16 Şaban 1321 (6 Kasım 1903). Tercüman-ı Hakikat, Nu: 8804, 16 Şaban 1323 (14 Ekim 1905), s. 2. “Arz-ı Tebrikat”, Tercüman-ı Hakikat, Nu: 9157, 16 Şaban 1324 (4 Ekim 1906), s. 2. “Kaside-i Tebrikiyye”, Tarik, Nu: 5010, 16 Şaban 1315 (19 Aralık 1899), s. 3.

90 BOA., DH.MKT., D: 915, G: 66. Övgü dolu ifadelerle kaleme alınan Arapça kasidelerde o günün tarihi ebced hesabıyla düşülmüştür. BOA., Y.PRK.TKM., D: 24, G: 34. Manzum bir tebrik metni için bkz. BOA., Y.PRK.AZJ., D: 25, G: 78.

91 BOA., Y.A.HUS., D: 1319, G: 58.

Gazi

Akademik
Bakış

129

Cilt 11
Sayı 23
Kış 2018

Padişaha sunulan tebrik mesajları içerisinde dikkat çekici olanlardan biri dönemin edebiyat çevrelerinin önemli isimlerinden Rezaizade Ekrem'in kaleme aldığı 16 Mart 1892 tarihli tebrik mektubudur. Rezaizade, *Abd-i Memlûk-i Mülûkâneleri Rezaizade Ekrem Kulları* şeklinde imzaladığı söz konusu mektupta şu iki beyit ile padişahın doğum gününü tebrik etmiştir:

*Pür-şeref pür-mes'adet pür-şevktir ziya bugün
Çerha istifnânmadır arz bî-perva bugün
Matla 'şevkten oldu pertev efza-yı tulû'
Hazret-i Sultan Hamid Saltanat-ı pira bugün⁹².*

Abdülhamid'e doğum günü vesilesiyle çok çeşitli hediyeler sunulmuştur. 1891 yılında "Triko Fabrikatörü ve Gümüş Sanayi Madalyası Sahibi Paul Spiegel" isimli bir Alman iş adamı, doğum günü münasebetiyle padişaha sunulmak üzere birinci sınıf kumaştan dikilmiş altı pantolon ve altı ipeklî iç gömleği göndermiştir⁹³. 1893 yılında Tunuslu Mahmud Paşazade Ahmed tarafından daha önce Fransa Kralı Louis Philipp'in sarayında kullanılan ve üzerinde Borbon Hanedanının armasının bulunduğu bir saat ile bir çift çiçeklik hediye edilmiştir⁹⁴.

Ülkenin farklı bölgelerinde inşa edilen yapıların veya hizmete sunulan bazı uygulamaların resmî açılış törenleri de padişahın doğum gününe denk getirilmeye çalışılmıştır. Açılış yapılan yapının veya hizmetin ihtişamı, köyde veya şehirde olması çok da göz önünde bulundurulmamıştır. Yapılan temel atma ve açılış törenleri, gönderilen telgraflarla merkeze bildirilmiştir⁹⁵. İmparatorluğun en ücra köşesinde inşası veya onarımı tamamlanan eczane⁹⁶, liman dairesi⁹⁷, köprü⁹⁸, askerî bina⁹⁹, cami¹⁰⁰, çeşme ve mektep gibi yapıların yanı sıra 1903 yılında inşası tamamlanan Haydar Paşa Mekteb-i Tıbbiye-i Şahanesinin¹⁰¹, 1896 yılında inşaatı tamamlanan Düyun-i Umumiyye İdaresi binasının resmî açılışı¹⁰² padişahın doğum gününde gerçekleşmiştir. Yapılan temel atma ve açılış törenlerinde her zamankinden daha belirgin bir şekilde padişah için uzun ömür ve afiyet temennisi içeren dualar yapılmıştır¹⁰³.

Görüş

Akademik
Bakış

130

Cilt 11
Sayı 23
Kış 2018

92 BOA., Y.EE., D: 14, G: 59.

93 BOA., Y.PRK.BŞK., D: 20, G: 110.

94 BOA., Y.PRK.AZJ., D: 25, G: 38.

95 BOA., DH.MKT., D: 903, G: 71.

96 BOA., BEO., D: 2436, G: 182663.

97 BOA., DH.MKT., D: 2439, G: 49.

98 BOA., DH.MKT., D: 2576, G: 33.

99 BOA., Y.PRK.ASK., D: 70, G: 125.

100 BOA., BEO., D: 2236, G: 167630. BOA., DH.MKT., D: 633, G: 28. BOA., DH.MKT., D: 2565, G: 69.

101 BOA., İ.HR., D: 437, G: 40.

102 BOA., Y.MTV., D: 135, G: 79.

103 BOA., DH.MKT., D: 1203, G: 4.

Padişahın İhsan ve Lütüfları

Padişah, doğum günü vesilesiyle çok farklı kesimlere ihsanlarda bulunmuştur. Bu kesimlerden biri de mahkûmlardır ki onlara yapılan en büyük ihsan ve lütuf affedilerek hapisneden salıverilmeleri olmuştur. İlk zamanlar cezalarının büyük bir kısmını tamamlayan ve ıslah olduğu kanaat getirilen suçlular affedilirken ilerleyen zaman içerisinde buna birtakım sınırlamalar getirilmiştir¹⁰⁴. Buna göre suikast, politika ve tecavüz gibi suçlar dışındaki cürümlerden dolayı hapis cezasına çarptırılan, cezasının üçte ikisini çeken, mahkûmiyetinin sona ermesine altı ay ve daha az kalan ve affedilmelerinde herhangi bir sakınca bulunmayan mahkûmlar, affedilerek serbest bırakılmışlardır¹⁰⁵. Gazetelerde “Merhâmet-i Seniyye-i Hazret-i Padişahî” başlığı altında verilen bu haberlerde hangi haphanelerden kaç kişinin tahliye edildiği bilgisine de yer verilmiştir¹⁰⁶. Borcundan dolayı hapis cezasına çaptırılmış bulunanların tahliyesinin sağlanması için padişah tarafında 1894 yılında üç yüz lira ihsanda bulunulurken¹⁰⁷; 1906 yılında yalnızca İstanbul haphanelerinde mahkûm bulunanlar için yirmi dokuz bin kuruş verilmiştir¹⁰⁸. Aynı ihsandan ve padişahın merhametinden askerler ve memurlar da istifade etmişlerdir. Cezalarının üçte ikisini çeken asker ve jandarmalar¹⁰⁹ ile Şura-yı Devlet ve idare meclisleri tarafından mahkûm edilen ve cezalarının üçte ikisini çeken memurlar da affedilerek tahliye edilmişlerdir¹¹⁰.

Uzun süre maaş alamayan mülkî ve askerî görevlilere padişahın doğum günü vesilesiyle birtakım ödemelerin yapıldığını ve bu durumun memurları oldukça memnun ettiğini görmekteyiz. Örneğin 1897 yılında padişahın doğum günü münasebetiyle Girit’te görev yapan asker ve subaylara normal maaşlarına ek olarak birer maaş daha verilmiştir¹¹¹. Ancak her zaman böyle olmamıştır. 1904 yılında Bağdat’ta Silah Endaz Taburu askerleri padişahın doğum gününde maaş ödemesi yapılmadığı için bazı olaylar çıkarmaya çalışmışlarsa da önü alınarak teşebbüs akamete uğratılmıştır. Aynı şekilde Divaniye’ye bağlı Semave kasabasında askerlerin maaş ödemesi yapılmadığı takdirde kasaba ve çarşığı yağmalayacakları yönünde birtakım bilgilerin alınması üzerine herhangi bir olaya fırsat vermemek için bazı tedbirlerin alınması sağlanmıştır¹¹².

104 BOA., İ.DH., D: 888, G: 70710.

105 BOA., İ.DH., D: 1081, G: 84823.

106 “Merhâmet-i Seniyye-i Hazret-i Padişahî”, Tercüman-ı Hakikat, Nu: 8449, 16 Şaban 1322 (25 Ekim 1904), s. 1. “Tahliye-i Sebil”, Tarik, Nu: 4666, 16 Şaban 1316 (30 Aralık 1898).

107 BOA., Y.MTV., D: 90, G: 63.

108 “Merhâmet-i Seniyye-i Hazret-i Tacidâr-ı Azimi”, Tercüman-ı Hakikat, Nu: 9158, 17 Şaban 1324 (5 Ekim 1906), s. 1-2. “Şevketmeâb Efendimizin Yine Bir Büyüklüğü”, Bitlis Vilâyet Gazetesi, Nu: 186, 16 Şaban 1307 (24 Nisan 1890), s. 2.

109 “Merhamet-i Seniyye-i Hazret-i Zillullahi”, Sabah, Nu: 3271, 17 Şaban 1316 (31 Aralık 1898)

110 “Dahiliye”, Sabah, Nu: 1626, 15 Şaban 1311 (21 Şubat 1894), s. 1.

111 BOA., İ.MTZ.GR., D: 31, G: 1174.

112 BOA., DH.MKT., D: 906, G: 34.

Gazi

Akademik
Bakış

131

Cilt 11
Sayı 23
Kış 2018

II. Abdülhamid Sonrası Padişahlar İçin Yapılan Kutlamalar

Tahtın el değiştirmesine ve ülkede meydana gelen siyasî, sosyal, ekonomik ve askerî değişimlere bağlı olarak padişahlar için düzenlenen doğum günü kutlamalarında nasıl bir dönüşümün gerçekleştiğini ortaya koymak, Abdülhamid ve sonrası dönemlerin bir mukayesesini yapabilmek için önemlidir. V. Mehmed Reşad için tahta çıktıktan sonraki ilk doğum günü kutlaması miladî takvime göre 4 Kasım 1909 tarihinde yapılmıştır. Ancak Mehmed Reşad için doğum günü kutlamalarının selevi II. Abdülhamid ile kıyaslandığında oldukça sönük olduğu ifade edilebilir. Padişah, resmî dairelerin, evlerin süslenmesini, aydınlatılmasını ve fişek atılmasını “beyhude” bir masraf ve külfet olarak değerlendiren bunların yapılmamasını; yalnızca top atışı yapılarak bununla yetinilmesini istemiştir¹¹³. İlerleyen yıllarda da aynı uygulama sürdürülmüş ve Mehmed Reşad’ın doğum günü için şehrâyin düzenlenmemiştir¹¹⁴.

Her ne kadar II. Abdülhamid döneminde olduğu gibi şenlikler, ziyafetler ve balolar yapılmamış olsa da içerisinde bulunulan savaş ortamına rağmen tebrik merasimlerinin hem merkezde hem de taşrada devam ettirildiğini görmekteyiz. Örneğin Birinci Balkan Harbinde işgal edildikten sonra 1913 yılının Temmuz ayında işgalden kurtarılan Edirne’de aynı yıl yapılan tebrik merasimi; askerî ve mülkî üst düzey idarecilerin, Müslim ve gayrimüslim din adamlarının, şehrin ileri gelenlerinin ve yabancı devlet konsoloslarının hükümet konağına giderek valiye tebriklerini sunmaları şeklinde gerçekleşmiştir¹¹⁵. I. Dünya Savaşının en şedit şekilde devam ettiği 1915 yılında doğum gününden yaklaşık bir ay önce alınan bir kararla belirlenen yerlerden sadece birer defa top atışı yapılması dışında başka hiçbir kutlamanın ve şehrâyinin yapılmaması istenmiştir¹¹⁶.

VI. Mehmed Vahdeddin, tahta çıkışından sonraki ilk doğum gününden birkaç gün önce 19 Nisan 1919 tarihinde çıkarmış olduğu bir irade ile doğum günü dolayısıyla top atışı ve şehrâyin yapılmasını, cami ve mescitlerde kandil yakılmasını yasaklamıştır¹¹⁷. Ülkenin içerisinde bulunduğu zor şartlar nedeniyle bu durum saltanatının sonuna değin bu şekilde devam etmiştir¹¹⁸. Her ne kadar İstanbul’da ve taşrada padişahın doğum günü için şenlikler düzenlenmemişse de tebrik merasimleri yapılmıştır. Bu çerçevede 1922 yılında Bandırma’da ulemanın, Hıristiyan din adamlarının, memurların ve beldenin ileri gelenlerinin katılımıyla bir etkinlik düzenlenmiş; Haydar Çavuş Camisi hafızı Mehmet Efendi tarafından bir dua okunduktan sonra tebrik merasimi yapılmıştır¹¹⁹.

113 BOA., İ.HUS., D: 179, G: 32.

114 BOA., İ.DH., D: 1484, G: 7. BOA., İ.DH., D: 1490, G: 1. BOA., BEO., D: 4090, G: 306723.

115 BOA., DH.MTV., D: 34, G: 66.

116 BOA., DH.İ.UM.EK., D: 94, G: 61.

117 BOA., BEO., D: 4568, G: 342526.

118 BOA., DH.İ.UM., D: 19-16, G: 1-47. BOA., DH.İ.UM., D: 19-20, G: 1-27.

119 BOA., DH.İ.UM., D: 19-20, G: 1-46.

Sonuç

Osmanlı Devleti’nde modernleşme çabalarının bir sonucu olarak II. Mahmud’dan itibaren padişahların yaş günleri kutlanmaya başlanmıştır. Ancak, tek başına modernleşme veya çağdaş monarşilere benzeme düşüncesiyle hareket edilerek bu kutlamaların hayata geçirildiğini söylemek çok da doğru bir çıkarım olmayacaktır. Doğum günü kutlamaları, cülus yıl dönümü kutlamalarıyla birlikte düşünüldüğünde Müslim ve gayrimüslim tüm Osmanlı tebaasının ortak bir simge ve belki de bir değer etrafında bir araya gelmelerini amaçlamıştır. Özellikle 19. yüzyılın ilk yıllarından itibaren görülen ayrılıkçı milliyetçi ayaklanmalar bunu zaruri hale getirmiştir. Buna bağlı olarak kardeşi Abdülmecid’e nazaran daha muhafazakâr ve tutucu yapısıyla bilinen Abdülaziz döneminde doğum günü kutlamaları daha düzenli bir hale getirilmiştir.

II. Abdülhamid, otuz üç yıllık saltanatı esnasında hem yurtiçinde hem de yurtdışında yapılan kutlamalara azami derecede dikkat göstermiştir. Cuma Selamlığı dışında Yıldız Sarayından pek fazla çıkmayan ama ülkesindeki gelişmeleri fotoğraf karelerinden takip eden II. Abdülhamid, bu kutlamalar vasıtasıyla tebaasına “görünmeden görünmek” imkânı elde etmiştir. Doğum günü münasebetiyle yapmış olduğu “ihvan ve lütuflar”, halkın, memurların ve askerinin büyük oranda mağduriyetlerine son verirken bunun doğal bir neticesi olarak onun tebaası nezdindeki itibarını artırmış; aynı zamanda ona olan sadakat ve bağlılığı da perçinlemeyi amaçlamıştır.

Ülkenin içerisinde bulunduğu ekonomik darboğaza rağmen yurt dışındaki temsilciliklerde yapılan kutlamalarda hiçbir masraftan kaçınılmamış; ülkelerin ileri gelenlerinin katıldığı çeşitli balo ve ziyafetler düzenlenmiştir. Düzenlenen balo ve ziyafetler yabancı basın tarafından ilgiyle takip edilirken çoğu zaman Abdülhamid’in saltanatı esnasında ülkesinde eğitim, ekonomi, ulaşım, haberleşme, sağlık ve savunma alanlarında meydana gelen gelişmeler üzerinde durulmuştur. Böylece uzun yıllardır başta Avrupa olmak üzere Dünya kamuoyundaki oryantalist bakış açısıyla oluşturulan Türk ve Müslümanlar ile onların hükümdarı ve ülkesi hakkındaki olumsuz ve kötü imaj giderilmeye çalışılmıştır.

Abdülhamid’in saltanatının ilk yıllarında yaşanan olumsuz gelişmeler neticesinde fiili olarak Osmanlı hakimiyetinden çıkan Kıbrıs, Bulgaristan ve Mısır ile doğrudan doğruya hiçbir zaman Osmanlı hakimiyetine girmemiş Güney Afrika ve Hindistan gibi az çok Müslümanların yaşadığı yerlerde halifelik makamına gösterilen hürmete bağlı olarak kutlamalar yapılması veya oralarından kutlama mesajları gönderilmesi oldukça dikkat çekicidir. Bu vesile ile Osmanlı Devleti o topraklarla olan sosyal ve kültürel bağını devam ettirme imkanı bulmuştur.

Gazi

Akademik
Bakış

133

Cilt 11
Sayı 23
Kış 2018

KAYNAKLAR

I. ARŞİV KAYNAKLARI

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA)

A.MKT.MHM., D: 292, G: 56. D: 292, G: 60. D: 294, G: 72.

A.MTZ(04)., D: 55, G: 8.

A.TSF., D.: 35, G: 84.

BEO., D: 1250, G: 93686. D: 1250, G: 93699. D: 1253, G: 93906. D: 1419, G: 106366. D: 1596, G: 119658. D: 1751, G: 131301. D: 2211, G: 165783. D: 2212, G: 165836. D: 2236, G: 167630. D: 2436, G: 182652. D: 2436, G: 182663. D: 2727, G: 204489. D: 2920, G: 218934. D: 3174, G: 238050. D: 3182, G: 238626. D: 4090, G: 306723. D: 4568, G: 342526. D: 568, G: 41593. D: 751, G: 56299.

DH.İ.U.M., D: 19-16, G: 1-47. D: 19-20, G: 1-27. D: 19-20, G: 1-46.

DH.İ.U.M.EK., D: 94, G: 61.

DH.MKT., D: 1017, G: 15. D: 1025, G: 36. D: 1200, G: 116. D: 1203, G: 4. D: 1290, G: 64. D: 1616, G: 73. D: 1809, G: 85. D: 1822, G: 37. D: 1932, G: 103. D: 1941, G: 103. D: 1994, G: 44. D: 1995, G: 48. D: 2, G: 39. D: 2439, G: 49. D: 2565, G: 69. D: 2576, G: 33. D: 343, G: 8. D: 633, G: 28. D: 790, G: 16. D: 795, G: 34. D: 885, G: 5. D: 903, G: 71. D: 906, G: 34. D: 909, G: 54. D: 915, G: 66.

DH.MTV., D: 34, G: 66.

HAT., D: 1180, G: 46624. D: 677, G: 33016. D: 684, G: 33242. D: 697, G: 33637.

İ.DH., D: 690, G: 48167. D: 1081, G: 84823. D: 1263, G: 99280. D: 1265, G: 99406. D: 1319, G: 31. D: 1331, G: 19. D: 1352, G: 13. D: 1360, G: 37. D: 1370, G: 49. D: 1379, G: 38. D: 1415, G: 27. D: 1469, G: 89. D: 1484, G: 7. D: 1490, G: 1. D: 160, G: 12. D: 67, G: 3343. D: 888, G: 70710. D: 919, G: 72899.

İ.HR., D: 437, G: 40.

İ.HUS., D: 179, G: 32. D: 71, G: 27. D: 71, G: 7.

İ.MTZ(04)., D: 25, G: 15.

İ.MTZ.GR., D: 31, G: 1174.

KB.MAA.FE., D: 6, G: 46.

MV., D: 231, G: 293. D: 258, G: 3.

Y.A.HUS., D: 1319, G: 58. D: 203, G: 24. D: 235, G: 73. D: 292, G: 121. D: 424, G: 22. D: 525, 84. D: 525, G: 17.

Y.EE., D: 14, G: 59.

Y.EE.KP., D: 17, G: 1657.

Y.MTV., D: 135, G: 79. D: 263, G: 43. D: 60, G: 29. D: 90, G: 63.

Y.PRK.A., D: 10, G: 2.

Y.PRK.ASK, D: 103, G: 21. D: 103, G: 38. D: 103, G: 43. D: 103, G: 48. D: 140, G:

Gözy

47. D: 223, G: 77. D: 70, G: 125. D: 897, G: 17.

Y.PRK.AZJ., D: 25, G: 38. D: 25, G: 78.

Y.PRK.AZN., D: 22, G: 48.

Y.PRK.BŞK., D: 15, G: 62. D: 20, G: 110. D: 29, G: 67. D: 63, G: 64.

Y.PRK.EŞA., D: 19, G: 28. D: 19, G: 31.

Y.PRK.HR., D: 18, G: 79.

Y.PRK.MBC., D: 7, G: 52.

Y.PRK.MF., D: 3, G: 17.

Y.PRK.NHM., D: 10, G: 75. D: 9, G: 55.

Y.PRK.SGE., D: 9, G: 9.

Y.PRK.TKM., D: 24, G: 34. D: 24, G: 37. D: 34, G: 21. D: 34, G: 39.

Y.PRK.UM., D: 26, G: 62. D: 40, G: 104.

2. GAZETELER

Bitlis Vilâyet Gazetesi

Sabah

Tarik

Tercüman-ı Hakikat

3. TETKİK ESERLER

Ahmed Cevdet Paşa, *Sultan Abdülhamid'e Arzlar (Ma'rûzât)*, (Yay. haz. Yusuf Halaçoğlu), Babıali Kültür Yay., 1. Baskı, İstanbul 2010.

Ahmed Cevdet Paşa, *Tezâkir*, C. 13-20, (Yay. haz. Cavid Baysun), TTK Yay., 3. Baskı, Ankara 1991.

BALCI, Sezai, “Sultan II. Abdülhamid Döneminde Yabancı Basın”, *Devr-i Hamid Sultan II Abdülhamid*, C. 5, (haz. M. Metin Hülagü, vd.), Kayseri 2011, s. 45-65.

BATMAZ, Şakir, “Osmanlı Devleti'nde Bir Merasim Kaidesi Olarak Topla Selâmlama (1800-1919)”, *Bilimname*, S. XII (2007/1), s. 187-199.

ÇAKIR, Merve, “Osmanlı Hanedanında Doğum: Velâdet-i Hümayun”, *Padişahın Evi: Topkapı Sarayı Harem-i Hümayun*, Korpus Yay., Haziran 2012, s. 64-67.

DEMİREL, Fatmagül, “Osmanlı Padişahlarının Doğum Günü Kutlamalarına Bir Örnek”, *İlmî Araştırmalar: Dil, Edebiyat, Tarih İncelemeleri*, S. 11 (2001), s. 67-74.

DERİNGİL, Selim, *İktidarın Sembolleri ve İdeoloji II. Abdülhamid Dönemi (1876-1909)*, (çev. Gül Çağalı Güven), Doğan Kitap Yay., 1. Baskı, İstanbul 2014.

DERİNGİL, Selim, *Simgeden Millete II. Abdülhamid'den Mustafa Kemal'e Devlet ve Millet*, İletişim Yayınları, 3. Baskı, İstanbul 2013.

GEORGEON, François, *Sultan Abdülhamid*, (çev. Ali Berktaş), İletişim Yay., 3. Baskı, İstanbul 2015.

Gazi

Akademik
Bakış

135

Cilt 11
Sayı 23
Kış 2018

KARATEKE, Hasan T., *Padişahım Çok Yaşa! Osmanlı Devletinin Son Yüzylında Mera-simler*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2017.

KILIÇ, Abdurrahman, "Padişah Gelmez Yangın Sönmez", *Yangın ve Güvenlik*, S. 161 (2013), s. 2-3.

OSMANOĞLU, Ayşe, *Babam Sultan Abdülhamid*, Selçuk Yay., 3. Baskı, Ankara 1986.

ÖZCAN, Nuri, "Sultan II. Abdülhamid ve Hamidiye Marşı", *Devr-i Hamid Sultan II Abdülhamid*, C. 4, (haz. M. Metin Hülagü, vd.), Kayseri 2011, s. 221-227.

PODEH, Eli, *The Politics of National Celebrations in the Arap Middle East*, Cambridge University Press, Cambridge 2011.

Şemseddin Sami, "Vilâdet", *Kâmû-ı Türkî*, Çağrı Yay. 7. Baskı, İstanbul 1996, s. 1498.

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, *Osmanlı Devletinin Saray Teşkilâtı*, TTK Yay., 3. Baskı, Ankara 1988.

YÜKSEL, Ahmet, "Padişahım Çok Yaşa! Hayır, Yaşasın Hürriyet! II. Abdülhamid Devrinde Birbirine Muhalif İki Ses", *Turkish Studies*, 9/7 (2014), ss. 577-590.

Extended Abstract

Alongside the efforts of the Ottoman Empire to modernize from the first half of the 19th century onwards under the influence of the West, various political rituals and traditions were adopted that were being practiced in European monarchies. As part of the effort to create a "Modern Monarchy", portraits of the reigning sultans started to be hung in official buildings, while through edicts signed in the final years of his reign, Mahmud II instigated the practice of celebrating and anniversaries of the coronations and birthdays of the sitting sultans. Over time, celebrating the birthday of the sultan became part of state protocol, and although initially there were uncertainties regarding the form of such celebrations, they were gradually removed thanks to the experiences of statesmen who knew and followed closely developments in the European states. In the early years, the Mawlid was recited to mark the birthday of the sultan, but by 1838 detailed instructions were being given regarding which parts of Istanbul were to be decorated and in what manner for the occasion. The birthday celebrations that started in the reign of Mahmud II continued in the reign of Abdulmecid I, but became more systematic in the reign of Abdulaziz. Contrary to groundless depictions of him as the "Terrible Turk" or "Red Sultan", Abdulhamid made every effort to reign as a modern emperor, and took many measures to ensure that the country modernized in almost every field imaginable. His "legend" grew after he retreated "behind the high walls of the Yıldız Palace", although Abdulhamid II also tried to increase his influence on society. Mahmud II, Abdulmecid and Abdulaziz had all acted like "modern popular emperors" by mingling with the population, while Abdulhamid II sought to spread his authority by remaining invisible. Dubbed the "invisible visibility", this policy led Abdulhamid II to continue to promote the signs, symbols and

Görüş

ceremonies that had been launched and perpetuated by his predecessors even more frequently and efficiently, and also to institute new ones. Thus, Abdulhamid II was the Ottoman sultan that put the most emphasis on birthdays celebrations, and throughout his reign, all of his birthdays, without exception, were celebrated both in-country and abroad. On the birthday of the sultan, cannons would be fired all over the country, particularly in the capital, Istanbul; and the festivities held on the night of the sultan’s birthday were illuminated with decorations involving torches and lanterns, as well as performances with light and fire. In the celebrations throughout the reign of Abdulhamid II, fireworks were forbidden, as most houses in Istanbul at the time were made of timber, and the money saved was donated to charity. In Istanbul, festivities were concentrated predominantly in Beyoğlu and on the Bosphorus, and were attended by people from all walks of life, providing an opportunity for the subjects of the sultan to express their loyalty and gratitude. In addition to the loyal subjects of the sultan, the consuls and citizens of other countries also participated in the celebrations. Local shopkeepers decorated their shops with Ottoman flags, while foreign shopkeepers displayed Ottoman flags alongside flags of their countries of origin. Telegrams were sent from the provinces detailing the activities that would be taking place as part of the celebrations. In inter-state relations, celebrating anniversaries of coronations, birthdays and name days has long been a diligently observed practice, involving not only heads of state, but consuls and local governments, who would visit one another to offer their congratulations. Failure to make these visits or neglecting to observe the required protocol has resulted in tensions. The Ottoman embassies in other countries would celebrate the sultan’s birthday with official receptions, and monarchs and other members of the royalty would send celebratory messages to the sultan, expressing their congratulations and good wishes, and would send representatives to attend the celebrations held in the Ottoman embassies in their countries. Poems and eulogies praising the sultan were penned and music was composed to mark such events, and these works, created in different parts of the country, were submitted to the center by local governments. Newspapers would publish such poems, eulogies and articles praising the sultan.

Gazi

Akademik
Bakış

137

Cilt 11
Sayı 23
Kış 2018